

Anton Krempl.

(Spisal dr. Anton Medved.)

To je bil národen praznik! Štajerski Slovenci so obhajali letos dné 11. vel. srpana veličastno svečanost pri Mali Nedelji. Odkrili so krasen, marmornat spominik svojemu bivšemu „premilemu pastirju, modremu učitelju in predragemu ljubljencu“ — Antonu Kremplu. Narod je bil od vseh stranij v ogromnem številu prihitel proslavljat

jednega izmed svojih najzaslužnejših mož.

Cvet Slovenskih goric je bil zbran na onem prelepem hribčku, kjer počivajo ostanki slavnega pokojnika. Bil je ganljiv, nepozaben prizor, ko je duhovnik v pričo tisoč in tisoč pobožnih

Slovencev opravljaj pod milim nebom najsvetejšo daritev, ko je pod milim nebom zadonela propoved v domačem jeziku.

Spomnili smo se takrat onih blaženih časov, ko sta, kakor nam zgodovina pripoveduje, sv. brata Ciril in Metod ravno na malonedeljskem gričku učila naše pradede ter zasejala s tem plodovito seme izveličevalnega krščanstva. Navdušenje se je zrcalilo na žarečih obrazih, srca so utripala vroče ljubavi, vzvišena, praznična čustva so

vnemala neštete množice. Kadar sta pa slavnostna govornika opisovala Kremplovo življenje in naštevata njegove neminljive zasluge, takrat so v marsikaterem očesu zablestele biserne solze.

— Videli smo, da ljubezen do našega Krempla še vedno plamti, rod izročja jo rodu. Njegovo ime ne promine. Njegovo truplo sicer počiva

v grobu, a spomin in slava njegova živita v hvaležnih in zvestih srcih Slovenskih goric. Lepo znamenje, kako naš plemeniti narod čisla svoje zaslužne domoljube!

Ant. Krempl nima pomena samo za svoje bližnje rojake v Slovenskih goricah, on je vrl pisatelj ter si je s tem priboril odlično mesto v slovenskem slovstvu; kot narodni buditelj si je postavil pa sam trajen in najlepši

spominik v ljudstvu, v čegar srce je zasadil plemenito cvetlico pravega napredka in krščanske omike.

Rojen je bil Anton Krempl na Poličkem vrhu št. 55. v župniji sv. Petra pri Radgoni dné 29. prosinca l. 1790. Latinske šole je dovršil v Mariboru in Gradcu, bogoslovske študije pa v

Anton Krempl. (Po sliki.)

Celovcu. V mašnika so ga posvetili dné 21. kimovca leta 1814. v Št. Andražu na Koroškem. Služboval je potem pol leta kot kapelan v Svetinjah v Slovenskih goricah, od koder je v jednaki službi prišel v Ormož, kjer je ostal do leta 1819. Zaradi izrednih sposobnostij je bil premeščen v Ptuj, kjer ga je učeni Simon Povoden vnel za slovensko zgodovino. Dné 10. kimovca l. 1826. je šel župnikovat k svetemu Lovrencu v Slov. goricah, a l. 1836. se je preselil — tudi za župnika — k Mali Nedelji; tam je i umrl dné 21. grudna l. 1844.

Krempl je bil jako nadarjen mož, jekleno vstrajen in neumorno delaven. Slovenski mladini je on pač lahko jasen vzor, posebno v neutrudni marljivosti; da bi ga le vestno posnemala! Dekan Kellner, ki mu sicer ni bil naklonjen, priznal je vendar rad Kremplove čednosti in zmožnosti, rekoč: „Es sind ihm wenige gleich an Fleiss sowohl als an Kenntnissen“, t. j. malo mu jih je enakih v pridnosti in v učenosti. Zapisnik ptujske proštije pa ga slavi z besedami: „Vir praestans, catecheta et concionator insignis“, t. j. odličen mož, učenik in govornik izboren! Slovensko ljudstvo mu je bilo udano z velikim spoštovanjem. Tako priznanje in jednako neomejeno ljubezen si je bil Krempl pridobil deloma s svojim očetovskomilim, proti vsem postrežljivim vedenjem; največ pa je vplival s svojo mogočno besedo. On ima med slovenskimi govorniki odlično mesto; v Slovenskih goricah si je pridobil gotovo lavoriko. Kadar se je zvedelo, da bo tu ali tam propovedoval Krempl, privrelo je ljudstvo vedno od blizu in daleč. Ni ga bilo govornika boljšega in bolj priljubljenega od njega. Z ognjeno besedo je vse vnel in očaral. Raič kaj lepo piše v tem oziru o njem: „ . . . Kar je Krempl povedal, bilo je narodu sveto; če je kdo pristavil: Krempl so tako rekli! ni bilo več prepira v isti reči.“ — Niti po smrti se njegovi neštevilni častilci niso hoteli ločiti od njega. Mož, ki je bil prisoten pri njegovem pretresljivem pogrebu, piše doslovno: „O Kremplovem pogrebu se je čulo toliko vriščanje in cviljenje med ljudstvom, da so pobegnoti morali duhovniki s pokopališča, narod se ni dal od groba svojega premilega pastirja, modrega učitelja in

ljubimca odpraviti.“ Tako čisla slovenski narod svoje zaslužne može.

Toda še več kakor z ognjeno besedo je vplival izborni Krempl s svojim spretnim peresom. Njegovo slovstveno delovanje je za štajerske Slovence, posebno za razvoj njegovih bližnjih rojakov, velikega pomena. Pisal je mnogo, mnogo; pisal je poljudno, celó preveč poljudno. Radi tega njegov jezik ni uglajen. Nikdo mu pa tega ne bo očital, ako premisli razmere trezno in z zdravim razumom; ako vé, da je Krempl pisal počenši z letom 1815.; da se materinega jezika v šoli ni nikdar učil in da sploh ni imel nikake prilike, olikati in oplemeniti slovenščino, katero je pa vendar ljubil s celim srcem. Tudi Prešérnova znana satira o Kremplu nima nikakega ostrega pomena, marveč je samo dobrovoljna šala. Krempl je bil samouk, učitelj mu je bil lenarod slovenski, vodilo samo narodni blagor in napredek.

Slovstvena dela njegova so ta-le:

Cerkvene pesme za vse nedele po evangelihi (l. 1816.).

Molitvenice (leta 1833.), knjiga, ki je bila med ljudstvom silno razširjena.

Življenje svetnikov (l. 1834.), s čimer se je narodu zeló prikupil.

Male molitvenice (l. 1837.).

Evangelišče s kratkimi navuki (l. 1844.).

Mnogo je tiskanih Kremplovih cerkvenih govorov v malih zvezkih, kakor postavim: *Predga per stoletnem shegnanji na Polenshaki v' tem leti 1833, na male Meshe den*; ali: *Predga sa novo Mesho na velke Meshe den 1837. per sv. Petri svun Radgone sa Gosp. Franža Kleinosheka*.

Glavni deli pa, s katerima je Krempl svoje ime zapisal v slovensko slovstvo, so njegove *Pridige* in *Dogodivšine*.

Pridige so izšle l. 1839. z naslovom: *Kratke predge na vse nedele ino svetke zelega leta. Vkupspravlene ino vundane od Antona Krempl, Farmeshtra per sv. Trojiži male Nedle sdol Radgone*. — Govori njegovi so kratki, a jedrnati; razdelitev snovi je povsod dobro premišljena; lepih prispodob in ganljivih črtic se v njih nahaja obilo, znamenje velike govorniške nadarjenosti. Jezik je čvrst, krepák in poljuden,

škoda le, da je semtertje nekoliko potujčen. Sicer naj ga pa vsak sam sodi po kratkem odlomku s strani 234. v I. delu: Od hasnovitosti shol. Lubi starshi! pride pále tisti zhas, kader bodo vashi otrozi sazhele v' šolo, po nedelah pa sred vami k' krshanskemi navuki hoditi. O kak dobro je to sa vas ino sa nje, sakaj tak se bodo navuzhli, kaj imajo snati ino verjeti, da vezhno svelizhanje sadobijo, ino se nebo nad njimi spunilo, kaj ti poterplivi Job pravi: Da ne vejo, kaj bi verjeti mogli, ták bodo na véke pogubljeni. Sakaj néki starshi so she resen tak neskerbni sa podvuzhenje svojih otrok, ka od shole nizh nezhejo snati, da so oni ne v' sholo hodili. Ali jas bi vas dnes rad vse previshal, kak dobro ino hasnovito je sa vas ino sa vashe otroke, zhe nje sholati date, ino da je ena posebna srezha sa vas ino sa nje, ka imate perloshnost, vashe otroke v' sholo dati...

Najimnitnejša njegova knjiga: *Dogodivšine štajerske zemle* so prišle na svetlo šele po njegovi smrti l. 1844. V njih popisuje Krempl z veliko marljivostjo in temeljito učenostjo zgodovino zelenega Štajerja od prvih starodavnih časov do svoje dôbe. Ozira se ne le na važnejše dogodke, temveč razpravlja zeló zanimivo tudi prosveto, vero, omiko, običaje in napredek svoje domovine. K sklepu vsakega poglavja ponavlja važnejše pomenljivosti v vezani besedi, kar je ljudstvu najbolj ugajalo. S ponosom in srčno zavestjo proslavlja one čase, ki so bili našemu narodu mili, plakaje pa toži, kjerkoli je zadela domovino grenka usoda.

Slavne sreče zlato solnce,
Kak si ti zapustlo nas!

Z Vodnikovim domoljubjem budi malomarne rojake. S pogumno krepostjo očita nasprotnikom

Prejd je bilo vse le našo
Mi smo delali za se,
Zdaj je prek no prek vse vašo
Z nami samo orjete...

Vso to radost našga mira
No veselje narodno
Do znotrine nam razdira
Mi se le raztožimo.

In kdo je tega kriv? Odgovor odseva iz kitice:

Telki narod, ki kak peska
Ludi 'maš, pa ne si tvoj,
Vsi si tebe kakti sčeska
Kalajo na hasek svoj.
Gdo vas bo, če vkupdržite
Mogel gda obladati?
V' pol Evropi vi stojite
Pa ste v' sužnost vrženi!...

Kremplove pesmi so vnele plamteč ogenj v srcih probujenih rojakov. Ljudstvo jih pozna še danes, kakor pred pol stoletjem. Mladina se jih radostno uči, in starost se divi na njihovih ljubkih glasovih. Mladenič jih prepeva in deva, na polju in v cerkvi donijo. Na svatbah in pri svečanostih jih navdušen govori koreniti kmet. Na njih ogrevajo sinovi in hčere prelepih Slovenskih goric svoja srca in prepevajo slavo svojemu nesmrtnemu Kremplu.

Četudi smo podali le kratke črtice o Kremplu, vendar upamo, da smo med Slovenci poživili njegov spomin.

Pod mrklím nebom.

3.

Oh, saj je vse na sôlnem sveti nič!
Uživati, ljubiti, peti — nič!
Kaj dovoljí srcé človeško,
Da nima lepšega želeti? Nič.
Na nebu plava zvezd kardelo,
A koliko jih znaš prešteti? Nič.
Ko šteješ tretjo, peto, sedmo...
Od prve môči ni uzreti nič.

Ko jedno slast zvečer izpiješ,
Kaj v jutru dušo sladko neti? Nič.
Če srečo zemlje vse dosežeš,
Željâ ne more novih streti nič.
Premišljaj sebe! Saj ne moreš
Ni sebe samega umeti nič.
Oh, saj je vse na solznem sveti nič!

Anton Medved.

II. ZARJA ŽIVLJENJA.

(Tragedija v petih dejanjih.)

Četrto dejanje.

Carigrad. — Saraj.

1. prizor.

Soliman, ob njem Ajas, vezir in Mehemed. Poslanec
Zápoljin.

Soliman

(poslanecu, stoječemu pred njim).

Há, Zápolja! Kako mu rečeš kralj!
Brez moje milosti kedo je kralj?
Dovolj! Naroči svojemu gospodu,
Da lahko bi se zmislil vseh dobrot,
Katere je prejel iz mojih rok,
Spominjal lahko se zvestobe moje,
Ki ga v nevarnostih je vseh branila,
Kraljevsko krono čuvala na glavi.
Boji naj se, povej mu, kazni božje!
In ako ga ne kazni Bog nebes,
Jaz sam ga kaznim, da občuti
In skusi roko mojo. Pojdi, pojdi!

(Dva služabnika ga odvédeta.)

(Vezirju.)

Kako nevredno kraljema obema
Nezvesto glavo diči venec kraljev!
Ni strah pred Bogom, niti pred ljudmi
Sramota ni zavirala nju srca,
Da sveto zapriseženo pogodbo
Nad mano sta izdajski prelomila!
Naj pride stari še lisjak pred mé!

(Dva služabnika odideta.)

Kaj bode ta nemodrega razkril!

2. prizor.

Prejšnji. Jeronim Laski.

Jeronim.

(Prikloni se globoko.)

Velikemu gospodu in junaku . . .

Soliman.

Poklonov in pozdravov nečem danes
Od mož, katerim svetega ni nič,
Napolnil me je s srdom prednik tvoj.
Govôri modro, da še ti ne vnameš
Pravične nove jeze! Kaj želí
Tvoj kralj, ki vreden ni imena tega?

Jeronim.

Če govoriti smem pred divnim licem,
Da kralja svojega očistim krivde,
Preslavljal bodem večno vašo milost.

Soliman

(Mehemedu.)

Kedaj zaznal sem, da sta mir sklenila?

Mehemed.

Čez mesec dnij. Naznanil sem vam jaz.

Soliman.

Čez mesec dnij. O drznost, o nevernost!

(Jeronimu.)

Očistiš krivde? Hm. Govôri le!

Jeronim.

Pred vsem opomnim naj, da se je kršil
Triletni mir tri leta tu in tam.
Bosanski beg je trideset gradov
Na kraljevem ozemlju si osvojil.
Jesen minulo so plenile čete,
Od vas poslani, Ogrsko, Hrvaško
In Kranjsko. Tudi Zápolja je sam
Nadaljeval domači boj — vsi veste.

Soliman.

A kdo ga je prekršil prvi, vprašam.

Jeronim.

To menda ni nikomur dobro znano.

Soliman.

Nikomur! Prav! Pustimo torej to!
Vzemimo, da obé strani sta krivi.
A mir brez moje vednosti — ta mir,
Kako sta mogla biti Zápolja
In Ferdinand takó drznà, brezvestna!
Jaz kralj sem prvi Ogrske, Hrvaške,
In Zápolja, služabnik moj — podkralj,
To vé Evropa vsà in vaš gospodek.

Jeronim.

Moj slavni kralj ne sklenil bi mirú,
A vedel je, da snuje se zarota
V Hrvaški zoper njega.

Soliman.

Dosti, dosti.
 Naznanil bi lahko! Za danes dosti,
 Mordà te bom poslušal jutri lažje.
 Le vedi! Kazen doleti obà!
 Vso Ogrsko preplavim s svojo vojsko.
 Pridrem do Beča strašno maščevaje
 Neverni čin. Odstavim Janoša.
 Ponižam zopet malega gospodka.
 In temu lahko na uho poveš,
 Da ni v njegovih vrstah več možá,
 Ki mu je krepko branil krono Ogrov,
 Ki bil jedini vreden in sposoben,
 Da bal se ga celó vojniki je moj.
 Jaz mislim Kacijanarja. — Zdaj pojdi!
 Še enkrat jutri te spustim pred sé.
 (Jeronim se ukloni in odide.)

3. prizor.

Prejšnji brez Jeronima.

Soliman.

Dà, Kacijanar! Kaj storiti ž njim?
 On nehvaležnega imá gospoda!
 A jaz mu hočem biti milosrden,
 Če tudi mi je bil močan nasprotnik.
 Junaštvo se spoštuj i na sovragih.
 V kakove je vpleten pogodbe z nami,
 Govôri paša Mehemed, da vém.

Mehemed.

V jednake, kot doslej. Njegov je grad —
 Odložil je orožje zoper nas,
 Pri nas zavetje najde. To želi.

Soliman.

Hm, vrlo škoda takega junaka,
 Da bi brezdelno varoval življenje.

Ajas.

Če meni je dovoljen opomin:
 Dejal bi, da varujmo sebe bolj,
 Kot njega. Zdi se mi nevaren vedno.

Soliman.

Bah! Vzeta mu je moč. Kaj more sam
 Brez vojske? Ferdinand je neizprosen
 Njegov sovražnik, deješ, Mehemed.
 Nazaj ne more — mordà neče več.
 A jaz mu hočem biti milosrden,
 Nad Zápoljo ga cenim, ker je mož,
 Nad Ferdinanda, ki je nehvaležen.
 Dovolj imamo častnih služeb zanj.

Ajas.

Jaz klanjam vaši jasni se modrosti.
 Junaštvo njega tudi jaz častim,
 Zato razmiselno ravnajmo ž njim!

Pogodba pak se zdi mi zanj prerahla,
 Za nas, posebno v vojni, neugodna.
 Kostajnica je ključ do vse Hrvaške,
 Mejnik, ki ga ni môči odstraniti,
 In varuh za dežele prisvojene.

Soliman.

Kostajnica je naša. Torej, káj —?

Ajas.

Pogodba slôve, da je grad njegov,
 Dokler prebiva v njem.

Soliman.

Kdo trdi to?

Njegov je grad, da váruje ga nam,
 Da nam ga v boji izroči. Ne li?
 Govôri Mehemed! Tako jaz hočem.

Mehemed.

Velevajte! Pokoren jaz sem sluga.
 Pogodba s Kacijanarjem ne seza
 Do časa dalje, kot sem vam naznanil.

Soliman.

Razume se ob sebi. Jaz sem rekel.
 Pripravljam se na boj, in v prvem boji
 Kostajnica se nam predá za vedno.
 A Kacijanar pridi v Carigrad.
 Sprejem ga časten čaka, častna služba.
 In če s pogodbo to ni zadovoljen,
 Nasilno se mu vzame grad in on
 Obrne naj se, kamor hoče, sam.

Vezir.

Poklanjam vaši jasni se modrosti.
 Takó jaz mislim, da se ž njim ravnaj,
 In naša bo korist, njegova čast.

Soliman

(Mehemedu).

Povrni zdaj se v Beli grad, moj brat,
 In Kacijanarju takoj sporôči
 To našo željo, rekše naš ukaz!
 A piši mu spoštljivo, kakor veš,
 Da se spodobi takemu junaku!

Mehemed.

Nemudoma še danes odpotujem.

Soliman

(vstane).

Vesoljni svet spoznaj mi to resnico,
 Da milosrdni branimo pravico!

Zavesa pade.

Kostajnica.

4. prizor.

Kacijanar. Jurij.

Jurij.

Takó hudó mi je, gospod, in vendar
Resnico moram zopet oznaniti.
Ušló nam je ob noč vojakov dvajset.

Kacijanar.

Kaznuj jih Bog! Ta rod je, kakor pasji.
Kedor mu kost pokaže, k njemu gré.

Jurij.

Izrazil bi pred vami skoro slutnjo,
Če smem — da ni pri tem nedolžen Dahi.
Prevečkrat zrem ga med vojaki jaz.
Kaj, ko bi spravljal on jih v druge čete?
Gospod, ne trdim, a slutiti smem . . .

Kacijanar.

Kaj misliš pač! Kaj njemu so vojaki!
Pazite bolje v noči, zapirajte!

Jurij.

Potem . . . poslanec turški cepetá,
Velèč, da se mudi mu v Beligrad.
In prosi vas, da bi ga odpustili
Čim preje.

Kacijanar.

Vem. Okrepi ga za pot!
Potem naj pride k meni précej. Nuj!
(Jurij odide.)

5. prizor.

Kacijanar.

(Prebere hitro list na mizi.)

Prebral sem pač desetkrat že ta list
Iz Belega gradú od Mehameda,
In vedno sega roka mi po njem.
Kar pisano stoji, ostane táko,
Ustrezaj, ali žali — mrtva črka. —
In jaz odgovor svoj saj dobro vem.
Zakaj ugibljem —, morda se premislim?
Ne! V mojem srci je dozorel sklep.
Ne more ga omajati nihčè.
Korak je velik, to globoko čutim,
In zdi se mi, da sem dospel na konec
Stezè, na katero sem nedavno stopil.
O kolikrat se človek zagovarja
Pred sabo lažje, kakor pred ljudmi!
Pred mano se odpira v živih črtah
Razpotje, ki imá le dve panogi.
Ukaz strašán! Na jedno, ali drugo
Kreniti moraš; tretje poti ni.
Ni tretje poti, nikdar in nikjer?

Nebó, prijatelji, zakaj molčite?

In vest, ki nikdar v prsih ne miruješ,
Poslednja ti vodnica v skrajni sili,
Zakaj nejasno v prsih mi hrumiš?
Ni tretje poti? Čutim, ni je, ni je . . .!
Če se napotim v Beč, uklonim glavo
Pod meč in glasno svet bo vedno klical:
Krivico svojo je spoznal naposled.
A v Carigradu najdem vsaj življenje.
Življenje s krivdo, ki se dá braniti,
Življenje, ki še krivdo kdaj umije —
In smrt, ki svetu krivdo pripozna,
In smrt, ki domu krepko moč uniči:
Kaj boljše je voliti? To povej,
Brezumni svet! Jaz vem, da bi objel
Življenje, in življenje jaz objamem.
Ta grad je moj in moji so vojaki,
In jaz sem svoj —: vse svoje torej lahko
Predam, komur jaz hočem. Ali ne?

6. prizor.

Prejšnji. Turški sèl.

Kacijanar.

Gotov je list. Ponesi ga gospodu!
(Sèl z listom odide.)

V življenji nisem niti v sanjah sanjal,
Da mi usoda zanjko to nadene.
Jaz vem, kaj bo o meni svet oznanjal,
Ko davno smrt mi ude že razklene.
Morda zaspim v naročju zemlje ptuje.
Domá svaril bo oče svoje sine,
Hudó o meni mislil in najhuje:
Ta mož je bil izdajnik domovine.
A jaz brez upa nisem; pride dan,
Ko bode vse pred svetom čisto, jasno.
Le Bog mi daj, da ga dožijem sam,
Da vsem klevétnikom zakličem glasno:
Zagrénili ste mi življenja dni.
Če res sem kriv, kot govorite vi,
Pahnili ste me v krivdo vi — sami.

(Prestane.)

In zdaj vojaki moji, moja last.
Hè, Jurij! Kje si? Pridi k meni, Jurij!

7. prizor.

Prejšnji. Jurij.

Jurij.

Kaj drago vam, gospod?

Kacijanar.

Vojake zberi!

Privèdi jih pred mene vse in précej!
Govoril bodem ž njimi. Pašči se!

(Jurij odide.)

Prikléniti jih hóčem k sebi trdno,
Da bodo moji s srcem in rokami.

(Prestane.)

O dnevi! Zatonili ste na veke.
Kakó so pred menoj v pokornih vrstah
Nekoč vojniki stali, kot pred Bogom.
Pogled . . . beseda . . . vse je zamolčalo
In v divjem zánosu čakalo bitve.
A zdaj . . . od njih sem skoro jaz zavisén.
Pred njimi bodem stal, ne, kot poveljnik —
Kot varovanec, kot prosilec . . . O! . . .

(Jurij pride.)

Jurij.

Pripravljeni so že. Mendà je Dahi
Na izpreježo hotel ž njimi.

Kacijanar.

Vojake same hóčem. — Tu gredó.
Dobro.

(Jurij odide.)

8. prizor.

Kacijanar. Vojaki.

(Razvrščavajo se in napolnijo vse prizorišče.)

Kacijanar.

Vojaki moji, moja moč in čast!
Hudó mi dé, da niste zbrani vsi,
Ki bili lani osovré ste tukaj.
A vidim tudi, da ste zrno kleno,
Da mi odpadle pleve so samó.
Vojaka diči srčnost in zvestoba
Še takrat, ko stoji ob durih groba.
Jaz ljubil svoje sem vojake zmerom
In pritraval rajši svojim ustom,
Da mogel streči sem junakom vernim.

Star vojak.

Resnica! Jaz sem vojeval se z vami
Na Ogerskem in danes se spominjam,
Kakó ljubó skrbeli ste za nas.

Kacijanar.

In glejte, dom je moj sedaj ta grad.
A to pomlad še turški boj izbuhne,
In mene pot drugam povêde spet.
Gradú ne moremo braniti tega.
Kam pojdem, to vam jasno še razkrijem.
A danes vprašam le, kot vaš vodnik,
Kot skrben oče, ki vam daje hleba:
Li pojedete za mano, kamor idem,
Na vseh nevarnih potih krepki, zvesti?

Več glasov.

Mi pojedemo!

Kacijanar.

Zahvaljam vas, vojaki.
Nikogar ne slušajte, kdor vas mami
In vabi s sabo. Jaz sem varih vaš.

Več glasov.

In mi smo vaši, z vami gremo v smrt.

Kacijanar.

Tak je značaj vojakov, bratje moji.
Jaz upam, da ne bodem nikdar več
Pogrešal ktere glave izmed vas.
In to obetam vam, da pride čas,
Ko bode vsak med vami, ne betežnik,
Osirotel prosjak na stara leta,
Da bode vsak med vami vlastelin
Užival pokoj in življenje sladko.
Zdaj pojedite! Služabniki naj moji
Napolnijo vam čaše z rujnim vinom.
In pomnite današnjih besedij!

Vojaki.

Ohrani Bog vas! Z vami gremo v smrt.

(Odidejo.)

9. prizor.

Kacijanar. Török.

Török

(nenadoma vstopi).

Prijatelj tvoj.

Kacijanar.

(Osupel.)

Ki padel je z nebes.

Török.

O Kacijanar, čudna pot privêdla
Do tebe me je danes. Bodi zdrav!

(Sežeta si v róke.)

Kacijanar.

Ti me strašiš. Kaj veš, tovariš moj?

Török.

Prišel sem, kot tovariš, da. Sicer
Ne vem, mordà bi se ne videla
Midva v teh burnih časih kmalu kjé.

Kacijanar.

Jaz čakam željno, kaj mi razodeneš.
Zató ne mudi se preveč z uvodom!

Török.

Počakaj, vse pozveš, in morebiti,
Da ti ne bode novo vse; a meni
Mirú ni dalo, da bi ne govoril
S teboj o tem, kar se vrši ob tebi.
Kadàr se spomnim na pretekle čase,
Ko vkupe sva vihtela meč nad Turki,

Vesela zmag in sto hvaležnih src,
Ki naji so slavila, o tedaj
Inako se mi dela ob besedah,
Ki sodijo o tebi zlò, prezlò.

Kacijanar.

Kar si doslej povedal, ni mi novo.

(Prestane.)

Dà, časi, ki so bili in ne bodo
Nikdar na svetu več, nikdar morda . . .
Teh časov se spominjam tudi jaz.

Török.

Le čuj, in zdaj se govori o tebi,
Da si odpadnik in izdajnik doma.
Ogorčen je ves narod v Zagrebu
In s strahom šepeta o kazni božji,
Ki s tabo nas zadene v turški vojski.
Odpusti mi, prijatelj! Govorim
Le to, kar čujemo zdaj dan za dnem,
In ne verjamem ljudstvu, ker ne morem.

Kacijanar.

Novejša mi je pač pripoved tá,
Povsem nenadna vendar tudi ne.
Da je resnično vse, kar govori
Preprosti narod, davno že bi svet
Razpal, in s tira bi krenile zvezde.
In tá je móž slabost bilà v vseh časih,
Da ljudski glas se zdi jim glas božanski.

Török.

Jaz ne verjamem. Dél sem, da ne morem.
A vendar, dragi vitez, smem prositi,
Da mi resnico golo sam poveš.
Kako bi sodil narod brez povoda,
Brez vsega? Tudi to ni možno, Ivan.

Kacijanar.

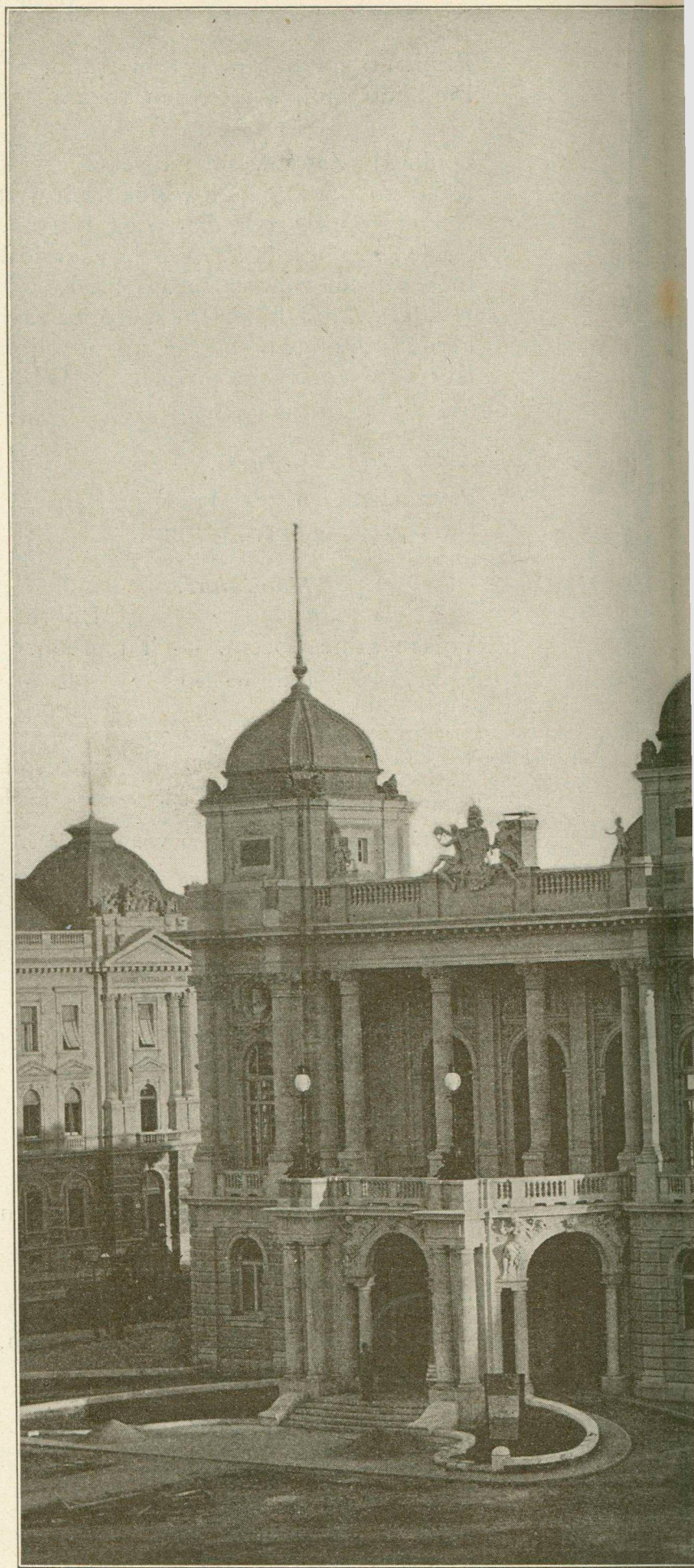
Jaz storil sem, kar moral sem storiti.
Pred Bogom samim pak sem odgovoren.

Török.

O ne tako! Tvoj govor trd je zame.
Vso vero si izgubil v svet mendà.
A še imaš prijateljev odkritih.
Kaj mene moglo bi privèsti sem,
Kot stara le ljubezen še do tebe
In skrb zaté. Veruješ li mi, brat?

Kacijanar.

Ljubezen? Hm. Mogoče. Ali kaka?
In zdaj še le? Nekámo pozna je.
Ko bil je sklenjen mir, ostal sem sam.
Takarà mendà zaspala je ljubezen,
Ker se je utrudila prej čez moč.
Dejanja hočem. Kaj mi prazna čustva!
Le jednega prijatelja imam,
Ki mi je zvest še danes, kakor nékdaj.

Novo hrv

Török.

In to je Ivan Zrinjski. Vidiš, vem.
Udaril me je močno govor tvoj,
Mordà na vek razpotil s tega grada.
A kar sem nameraval, to povem.

hrvaško narodno gledališče. (Po fotografiji Mosingera in Breyera.)

Kralj Ferdinand je vèlel Jurišiču
Poveljniku, da naj v dolžnost si smatra,
Ujeti ali odmekniti tebe,
Vojake tvoje in somišljenike.
Visi nad tabo torej meč na níti.

Povem še dalje, da sta Zrinjska — dva,
Dva, Nikolaj in Ivan. Dobro pomni!
Jaz storil sem prijateljsko dolžnost,
In ti zdaj stôri, kar se tebi zdi.
Obvaruj Bog te! (Hoče oditi.)

Kacijanar.

Čakaj!

Török.

Iti moram.

Milujem te, pomoči ti ne vem.

(Odide.)

Kacijanar.

Pomagaj mi, nikar me ne miluj!
Prepozno se zglasujete pri meni,
Zakaj prepozno, nečete umeti,
Ker v lastno krivdo zdite se ujeti.

Zavesa pade.

Grad Sosed. — Soba.

10. prizor.

Toma Nadažd. Nikolaj in Ivan Zrinjski.

Nadažd.

Ta list je bil na vaju priložen.
Prejel sem z dvora vladna poročila.

(Dá list. Nikolaj ga vzame.)

Nikolaj.

Presvetli ban, vprašanje dovolite:
Ne sodi li o naju milo kralj?

Nadažd.

Srcé dobrotno je pokazal vsem.
Odpušča vsem, ker upanje goji,
Da verni mu ostanete odslej,
Sosèb, ker turški boj se zopet bliža.
Sicer obsega, mislim, pismo, kaj,
Kakó o vaju sodi Veličanstvo.

Nikolaj

(odprl je že preje pečat in list. Pregleda ga hitro in obledi).

Vsebina znana . . . vedel sem . . . takó . . .

(Zapre list in ga spravi.)

Zahvaljam tudi vas od vsega srca,
Da milo ste sodili Pastorja.
V resnici ni zaslužil trde sodbe.
Poznam ga, on je bil najdalje zvest,
In težko se je dal nagniti k nam.

Nadažd.

Bodita zdrava mi, preljuba grofa.

(Ukloni se.)

Nikolaj.

Poklanjam se ponižno. Ivan, spremi!

(Nadažd in Ivan odideta.)

11. prizor.

Nikolaj

(izvadi list in ga bere).

„Perlegas solus . . .“

(Bere dalje tiho. Zopet glasno.)

„Aegre fero, quod . . .“

(Tiho.)

„An tandem auferetis . . .“

(Tiho.)

„Jubeo!“

(Zaprè list.)

Takó. — Zató, ker sem brezumen čakal,
Ker se bojim, ne vedi sam, zakaj.
Ker sem poslušal brata. Bebec, jaz!
Ugibljem le in mislim, slutim, kanim . . .
Kaj misli, slutnje in nakane same!
Zaslužena je kazen list za mé,
Za brata nov dokaz bedaštva. Ha!
Zdaj bodi konec rahlih besedij
In milih sodeb in opreznih činov.
Tu govori mi list dovolj odločno,
Kaj moram zdaj storiti in kakó.
Priateljstvo, ljubezen, vernost, milost,
Te vešče, ki so mi srcé rahljale!
Odklej mi je prijatelj Kacijanar?
In kdaj sem se uveril, da me ljubi?
In kdo mi pravi, da je veren mož,
In da je svoji domovini mil,
On, ki se samovoljno že pogaja
S sovražnikom najhujšim domovine?
Jaz sam sem mož, ki vem, kaj hočem,
delam . . .

12. prizor.

Prejšnji. Ivan.

Ivan.

Kaj piše kralj?

Nikolaj.

Tu beri sam!

(Dá mu list.)

In konči

Spoznaj, da nimava nobene volje.
Ta list je záte baš. Potem govôri!
Kdor tega ni že slutil, on je slep.

Ivan.

Moj Bog, kaj moreva storiti?

(Bere dalje.)

Nikolaj.

Kaj?

Jaz vem. Nasitil sem se besedij.

Ivan.

Nesrečna zanjka! Kralj je neusmiljen.

Nikolaj.

Besede stare tvoje. O modruj,
Za Boga, prosim te, modruj, moj brat!
Sicer obmolknem, védi, da obmolknem
Za zmerom in storim po svoje sam.
Ta moj razgovor bodi zadnji s taboj
O Kacijanarju, to rečem ti.

Ivan.

In kakov bode? Jaz poslušam rad.
A sodi mirno! Vidim, ti si vzburljen.

Nikolaj.

Reciva tudi, da ni kralj usmiljen.
Kaj naju briga to? Kaj nama hasni?
Pokorščino zahteva zdaj od naju,
In midva morava pokorna biti,
Če hčeva zlò od sebe odvrniti.

Ivan.

To čutim tudi jaz. Ne smem tajiti.
In vendar lahko, Nikolaj, pritrdiš,
Da ne izvirajo besede take
Nikdár iz blagih, nesebičnih prsij.
Kaj, če ti kralj vleva umoriti
Nedolžno dete, ki ti ni storilo
Nikoli zlà, a kralju je napoti,
Kaj pač bi storil? Vest nam je kraljica.

Nikolaj.

Kaj? Ti primerjaš Kacijanarja
Z nedolžnim detetom? Ha, ha! On dete!

Ivan.

Samó, da bi pokazal ti brezslovje
Besed poprejšnjih. Prosim te, umej!

Nikolaj.

Ti le poslušaj mene! Kacijanar
Ni meni, niti tebi storil zlà.
Gotovo. Da le nekaj zamolčim,
Kar je pozabljeno in odpuščeno.
Todà, todà, kaj domovina dé,
Ki ž njim je izgubila bojevnika —
In več — ki v njem sovraga se boji?

Ivan.

Boji? Zakaj? Ker sluša zlè jezike.
Mar nisem jaz ti jasno razodel,
Kakó je s Turki on zavezan? Ne?
Ni nam nevaren, torej ni odpadnik.
In če je domovina izgubila
Vojnika ž njim, kaj more on za tó?
Baš to ga bridko žali, vedno peče.

Nikolaj.

Vojake so uzrli že njegove
Med Turki, ki teptajo Ogrsko
In naše meje. Preje ali sleje
Uveriš se, da ga predobro sodiš.
On bode stopal dalje in naprej

Od srda gnan in od prelestnih Turkov.
Jaz slutim, da že morda ni več tam,
Kjer si ga ti zapustil, v tistih mislih.
Korak najmanjši, ki ga je morda
Naprej že storil, vreden je obsodbe.

Ivan.

Ti slutiš in domnevaš vedno. Védi
Za trdno, potlej prosto mi govôri!

Nikolaj.

Še to. Poslušaj, misli neprestano!
Če se je Kacijanarju godila
Krivica kdaj, godila se je takrat,
Ko niso ga pomilostili v Beču.
Odtlej ne smé očitati nihče,
Da ž njim ravna krivično Ferdinand.
Na prêstol se njegov prestavi v duhu,
V skrbi njegove za državo širno,
V ta bojni čas in nezvestobe čas!
Kako globoko mora ga boleti,
Da mož najkreplji zoper njega snuje
Zarote, spletke, da mu je celó
Za vedno odpovedal svojo službo,
Da išče tam zavetja, kjer še zdaj
Največ besed strupenih in žalečih
Kraljevski dvor požira ob poslanstvih.
Jeronimu, poslancu je očital
Rogaje Soliman, da nima kralj
Med svojo vojsko onega možá,
Ki mu je krono ogersko ohranil.
Vse to je znano Ferdinandu, vse.
Pomisli to, moj brat, in reci potlej:
Kakó bi mogel biti kralj usmiljen?

13. prizor.

Prejšnja. Dahi.

Dahi.

Uklanjam se.

Nikolaj.

Prav, kot navlašč ste prišli.
Gotovo ne brez vseh novic. Kaj veste?

Dahi.

Razkrijem nekaj, kar sem vam obljubil.

Nikolaj.

O Kacijanarju?

Dahi.

O njem.

Nikolaj.

Povejte!

Poslušaj, Ivan! Zdaj resnico slišiš.

Ivan.

Od koga? Jaz resnico hočem čuti
Iz ust njegovih le. Sam Kacijanar
Razkrij mi vse, kar bodem ga povprašal.
Poslušaj ti ga, ako ti je drago.

(Ivan odide.)

14. prizor.

Nikolaj. Dahi.

Nikolaj.

Pred mano samim torej govorite!

Dahi

Obilega ne vem. Lahko mogoče,
Da ste od drugih morda več zaznali,
Kot boste zdaj od mene. A obljubo
Držati moram. Torej . . . kar sem bil
Poslednjič tukaj, prišla sta na grad
Kostajnico zapored dva poslanca
Iz Belega gradú. Vsebine pisem,
Razgovora ne vem.

Nikolaj.

Káj, to je vse?
In drugi gostje? Ktere še poznate?
Težkó, da bili bi dovolj pazljivi.

Dahi.

Le gospod Török tudi je prišel.
Toda po kaj, to zopet ni mi znano.

Nikolaj.

Poslanca dva? — Zapored? — Po čemú?
Korak nadaljnji. Škoda, stokrat škoda,
Da niste pisem brali, čuli nič.
A kaj si govoré po gradu posli,
Vojaki, nič ne veste? To je čudno.

Dahi.

Dà, to sem slišal med vojaki zadnjič,
Pozabil skoro sem, da to pomlad še
Odide njih gospod z gradú, a kam,
Ni vedel nihče. Sklical jih je namreč
Nedavno hitro k sebi in jim pravil,
Da boj izbuhne, da ostavi grad on,
Da bode že jim razodel, kam pojde.
In srčno vse je vabil in nagibal,
Naj ž njim gredó po vseh nevarnih potih.

Nikolaj.

Kaj? Bog! In to nazadnje mi poveste?
Je li to res?

Dahi.

Takó vsaj govoré
Vojaki vsi med saboj in očito.
Jaz vem le to, da jih je sklical takrat,
Ko je odšel poslanec turški z grada.

Nikolaj.

Kaj hočemo še več! Zadosti vemo.
A vemo tudi, kaj in kam mi smemo.

Dahi.

Vojakov mnogo ga je zapustilo tudi.

Nikolaj.

Na vaš prigovor?

Dahi.

Ne. Služabnik Jurij
Vsegdar mi za petami vse ovira.
Vojaki sami neki se bojé,
Da Kacijanar jih povêde k Turkom.

Nikolaj.

Za té novice hvala! Vi ste prosti,
In prost je Tahi, prost sodnik je Pastor.
Jaz nisem torej nehvaležen bil.

Dahi.

Iz dnà srcá vas zahvaljujem jaz.
In to vam še povem: prišla je včeraj
Na grad gospa soproga z malim sinom.
Takó sem vam poročil vse, kar vem.
In zdaj se vrnem, kar najbrže.

Nikolaj.

Dobro!

Da suma ne vzbudite, kam ste šli.
Nalogo svojo ste zvršili vestno.
Vrnite se na grad, ki ga nikdár
Ne bode Kacijanar več zapustil.

(Dahi ga plašno pogleda.)

Le pojdite!

Dahi.

Hvaležen sem vam sluga.

(Odide.)

15. prizor.**Nikolaj.**

Na vesi pala je škodela njega.
Končan je boj, v katerem jaz sem zmagal.
Približaj se mi zdaj, nekdanja misel,
Ki v srcu si mi vstajala po sili,
A jaz sem te podil od sebe plašen,
Kot črno zver, kot zlóčesto pošast.
Približaj se, odpiram ti svoj um.
O, da bi bila pač dejanje že!
Kaj morem, da mi kažeš pot jedino,
Na katero stopim, da se rešim sam,
Da rešim domovino, ti jedina.
Kaj, če mi kralj naravnost ne veli
Dejanja baš, ki hočem je zvršiti?
Drugače mu ustreči jaz ne morem.

(Prestane. Glasovito.)

Po svoje naj o meni sodi svet,
Vrstnikom v srcih bodem naj preklet,
Za brata lastni brat me ne spoznaj —
Storiti moram, kar namerjam zdaj.
A še enkrat govoril bodem ž njim.
Naklep, ki strašno stavi mu ogrodje,
Razderem morda. — Ako ne, velim:

(mirno)

V rokàh usode jaz sem le orodje.

(Odide.)

Zavesa pade.

Trnjev venec.

(Roman. — Spisal Podravski.)

(Dalje.)

Janko preneha. Ko se ozre po tovariših, vidi vse nekako otrpnele okolo sebe. Tudi njega samega je pretresel spomin tega dogodka, da si je moral nekoliko oddahniti, predno je nadaljeval. Med tem pa je vladala tišina v družbi.

„Marko, dragi moj Marko!“ — nadaljuje Janko — zakličem, „oh, odpusti mi! Ko bi se jaz ne bil toliko časa vozil po jezeru, ne bi se bil čoln napil vodé in ti bi se ne bil pone-srečil. Oj, da te nisem slušal!“

„Pomiri se“, pravi on, „sedaj je že vse dobro. Kaj naj ti odpustim? Hvala Bogu, da so cvetlice ohranjene!“ Po teh besedah se ozre na košaro.

„Zakaj te nisem slušal?“ povzamem jaz, ne da bi prav vedel, kaj govorim.

„Slušal? Mene slušati ti pač ni bila dolžnost. Zadovoljen bodi, da sva ušla nesreči, ter do-voli, da te dostojno zahvalim, ker si me rešil smrti. Naj te torej v imenu svojih starišev poljubim.“

Objela sva se vnovič ter se poljubila in čutila se srečna, da sva imela vzrok biti drug dru-gemu hvaležna: jaz njemu za to, da mi je ne-premišljeno ravnanje tako urno odpustil, on pa za to, da sem ga rešil smrti.

Marko je ihtel neprestano: „Janko, Janko, s čim naj ti poplačam to žrtvo?“

„Pustiva to“, odvrnem mu. „Ako mi le hočeš posiloma izkazati hvaležnost, podaj mi rajši rokó z zatrdilom, da si ostaneva neraz-družljiva tovariša in prijatelja za zmerom. Druge zahvale ne sprejemem.“

Ko si še stisneva desnici, odideva, za roké se držé, proti domu. Stariši, gospod župnik, učitelj in drugi so kar strmeli, ko so pozve-deli, kaj se je zgodilo. Majhna kapelica, čedno pobeljena, katero je dal pozidati Markov oče, kaže kraj, kjer sva — da takó povem, — sto-pila zopet na ta svet ter si spletla vez, ki je naju tako krepko vezala doslej. V kapelici se nahaja majhen oltarček, čegar slike te spomi-njajo imenovanega praznika; kapelica se tudi s ceste lahko vidi.“

„In Ljudmila jo vsako leto zaljša in oskrbuje s cveticami“, dodá Marko.

„A z ónimi tvojimi jih še vendar ni“, reče župnik Kinčič z nasmehom.

Marko lahko zardi, Janko pa pravi: „Da, zares ne! Te cvetke, ki so se tačas ohranile, bile so drugega dné in še dolgo potem na naših oknih, dasi so že uvene.“

Nastane molčanje.

„Prav hvaležen sem vam za pojasnilo zani-mivega dogodka“, povzame Novoselski, ki je poslušal molcé in pazljivo. „Nujte, prijatelji, nalijmo si kupice ter pijmo na vajino zdravje in na zdravje vrle mladenke Ljudmile!“

Mladeniča vstaneta, da trčita z Novoselskim in z domačim župnikom, in vsa družba pije zdravico. Le Ljudmila obsedi na svojem se-dežu, ter si z belo ruto obriše oči.

Novoselski jo šele sedaj pogleda nekoliko pozorneje. Z lica in iz očes ji je sijala blaga duša, sramežljivost in preprostost poleg um-nosti, najboljša znamenja prave lepote.

„Nikar se ne žalosti, dobro dete!“ reče Novoselski, ko vidi, da so se ji udrle solzé iz očes. Ali je jokala, ker se je spominjala onega nesrečnega slučaja, ko bi bila lahko izgubila brata in prijatelja, ali zaradi drugih spominov mladosti, kdo to vé? Komaj se nekoliko ojači, ko Novoselski nadaljuje:

„Mladi deklici v tvojih letih pač ni treba žalovati. Saj itak pride vsakemu človeku prej ali slej le preveč povoda ali vzroka, da žaluje. Sicer pa treba poguma, brez katerega ne pre-magamo nobene težave. Ali ni res, Marko?“

„Res je“, odvrne ta, toda v istem hipu seže po svojem klobuku in reče: „Dejal bi pa, čas je, da odidemo, ker zdi se mi, da je že pozno. Torej oprostite — z Bogom!“

Tudi Janko in Ljudmila vstaneta.

„Pa bi še ostali nekoliko“, prigovarja jim Kinčič, ki jih potem z Novoselskim vred spremi do hišnih vrat. Tu se še enkrat ganljivo poslové, sežejo v desnice in se razidejo vsaksebi.

Novoselski je še dalje časa zrl za odešlimi. Ko so mu že izginili v temi, poslušal je še nekaj časa milodoneče petje mladih grl, ki je odmevalo tam s prijaznega pogorja med vinogradi; nato pa, ko petje utihne, vzdihne polglasno:

„Mili Bog! Kakšna sreča, ako je mladina krepstna in navdahnjena s pametnim mišlje-njem! Kakšen razloček med to trojico in med toliko drugimi mladimi ljudmi, ki se ponašajo samo z razbrzdanostjo, divjostjo in nespametjo! In vrh vsega še mislijo, da je razbrzdanost v mla-dosti junaštvo! Da, mladino vzgajajmo verno in vzorno, pa najbolje osrečujemo človeštvo. Kako globoko so se mi vtisnile podobe teh treh mladih ljudi v spomin! Da, s trudom se dá vse pridobiti. Srečen moj tovariš, da ima take župljane!“

Nato se vrne v župnišče.

Nocojšnjo noč Ljudmila v svoji spalnici dolgo ni mogla zaspiti. Mislila je na svoje dobre, pokojne stariše, na učitelja Venceslava, mislila na brata, in tudi na Marka je mislila. Čemu neki? Brat je bil že več let v mestu; nemara nikdar več ne pride nazaj na dom; domačo hišo s poljem in vrtom ima sosed v najemu, in ona je sama na svetu, takó sama! One betvice znank in prijateljic, ki se lahko razpršé kakor megla, pa niti imenovati ni. Vendar pa prihaja že v leta, ko bo treba misliti, kako bi se živelo najsrečneje, zlasti, da ne bi se čutila tako zapuščene, pozabljene . . .

Kako čuden je bil vendar danes njen brat! Posiloma mu je moral Marko zatrditi večno prijateljstvo, četudi že stoji na lastnih nogah. Vsekako pa se je vèdel jako hladno proti njej, jedini sestri; a ona ga že tako dolgo ni videla, njega, ki ga ima rada, tako rada, da niti sama ne vé, kako. Tudi Marka nima manj rada, kakor brata. Saj sta si bila vedno dobra, in nocoj jo je spremil domov in ji stisnil ob slovesu rokó, kar se še doslej ni bilo nikdar zgodilo. Tisto ljubkovanje, katero je videla včasih pri drugih, bilo ji je zoperno. Kodrežev Nace ji je sicer včasih govoril, da jo ima rad, da mora biti njegova, toda kaj bo neki on, saj vsakemu dekletu to govori! Z Markom bi seveda hotela hoditi po poti življenja, toda kaj bi? Županov je. — Gospod župnik ga je sicer podražil, da ga hoče ž njo poročiti, toda kaj porečeta k temu on in njegova mati? Rada bi bila dala kdo vé kaj, ko bi vedela, kaj je mislil gospod Kinčič, to govoreč. Nemara bi potem ne bila tako otožna in žalostna, kakor je sedaj, ko je prvič spoznala, da je tako sama na svetu.

IV.

Krasno solnce se je zopet prikazalo na obzorju, kakor bi bilo tudi njemu milo, gledati prijazno dolino, v kateri mrgoli toliko marljivih ljudi. Težko, težko so ljudje že čakali, da se zakadé na trgatév v vinograde, letos tako obilno blagoslovljene. Saj je trgatév tukaj najveselejši jesenski praznik. Zatorej pa čujemo povsodi pomenke o trgatvi, dasi naposled obvelja prepričanje: da je zanjo še prezgodaj.

Solnce hití naprej, ne čaka. Visoko je že, ko dospemo pred hišo Županovih. Od kodi vendar to imé? Markov praded je bil skoro ves čas občinski starejšina, a tudi njegov oče je opravljal to častno službo. Jako čedna hišica je to. Res, da nima gizdavega nadstropja, pa je za to vkusno zidana in pobeljena, kakor bi jo bil polil z mlekom. Zadaž za njo se razprostira sadni vrt. Nekoliko sežnjeval dalje je Vrtnikovo posestvo, ali kratko Vrtnikovo, ime-

novano tako pač ne zaradi velikega vrta, vedno polnega cvetic, ampak zaradi tega, ker je bil Jankov in Ljudmilin oče poznan v vasi le zgolj pod tem imenom, ko se je od nekodi iz ptujine tu naselil.

Nekaj korakov za hišo Županovih, na sadniku, tam, kjer košata tepka razgrinja svoje veje, pod katerimi stoji okrogla mizica s klopmi, ugledaš zopet našega znanca Marka. Pospremil je bil tovariša Janka dober kos poti, ko se je vračal nazaj v mesto, in potem, ko je dospel domov, našel je na mizi zapečatenó pismo, ki se je glasilo nanj. Dasi mu pisava ni bila ptuja, gre vendar urno povprašat mater, kdo bi bil donesl pismo. Ko pozvé, da ga je donesla dekla iz župnišča, odide z listom na vrt.

Kolikokrat ga je tu že prečital! Že ga zná skoro na izust, pa ga le ne more še odložiti. Pisal ga je bil pokojni Venceslav, a tako čudna in nenavadna je bila njegova vsebina, da se kaj takega ne bi bil nadejal. Kar solzé so se mu udirale iz očíj. List se je glasil tako-le:

Vedno mi dragi Marko!

Vem, da se boš čudil, jako čudil, ko dobiš to pismo v roke. Saj si bil doslej navajen prejemati pisma le od živih ljudi; jaz pa bom tedaj, ko boš ti to čital, že v hladni zemlji.

Od dné do dné čutim, da pešajo moje moči, in sčasoma popolnoma obnemorem, ako pojde tako dalje. To me pa tudi opominja, da sem že skoro na pragu svojega zemeljskega potovanja, in zato Ti hočem povedati še o pravem času neko važno naročilo.

Od prve ure, ko sva se sešla, pa do sedaj, ko si vzrastel v cvetočega mladeniča, bil si vsikdar moja radost. Kako radostno se še spominjam dneva, ko sem prišel v to vasico, kjer me je toliko mladih in starih ljudi tako vljudno in prijazno sprejelo! Iznenadilo me je, kar sem videl tukaj; nisem skoro znal, kaj se godi okrog mene. Otroci so vreli skupaj ter mi donášali raznotera darila — znamenja udanosti in spoštovanja. Da, bil je to zares lep dan mojega življenja!

Pa zakaj me je iznenadilo to? Naj Ti torej nekoliko povem iz svoje prošlosti. — Ko sem dovršil študije ter nastopil službo, poiskal sem si kmalu tudi tovarišico za življenje. Saj moja služba ni bila tako slaba, da ne bi ob njej mogla živeti družina. Oženil sem se s pošteno kmečko deklico iz Sevnice doli pri Savi, ki je po svoji dobroti in duševnih zmožnostih bila

res velik zaklad, zaradi česar tudi svoje dobre Marice, katero sem le prerano izgubil, nikdar ne pozabim.

Zakon najin je bil jako srečen. Dobila sva tudi hčerko, ki je najino ljubezen še bolj utrdila. Zorico sem gojil in ljubil kakor zenico svojega očesa. Kmalu je majala svoj drobnji jeziček, klicala „ata in mamico“ in v kratkem tudi tekala po sobi. Leto mi je minulo, da nisem vedel kdaj, in tako še drugo in tretje. Ko je pa Zorica štela štiri leta, zboli mi nagloma nekega večera. Ves prestrašen dam urno poklicati zdravnika, toda bilo je zamán. Ni še minul teden, in ta moj dragi biser je bil pod zemljo. Od žalosti je tudi moja draga žena zbolela in šla za hčerko.

Kaj sem hotel? Potikal sem se sicer nekaj časa semtertje brez mislij, toda bilo mi je čimdalje hujše. V tem kraju zame ni bilo več obstanka, torej drugam! Sreča me je vodila v vašo vas, in prijazen sprejem je hladil moje pekoče rane. Posebno pa mi je ugajal takrat mi podarjeni zali šopek, ki mi ga je dalo majhno, zalo dekletce. Ko sem se ozrl temu dekletcu v oči, moral sem svoje obrniti v stran, da sem skrill solzo. Videl sem v dekletcu živo podobo svoje nepozabne Zorice. Zato sem s sladkim čustvom v srcu spraval podarjeni šopek z namenom, da ga hranim v spomin.

Zvečer, ko sem bil sam v svojem novem stanovanju, sprehajam se nekaj časa semtertje po sobi, potem pa vzamem v roke šopek. Nisem se malo čudil redkim in umetno zbranim cveticam. A hitro mi okó obstoji na privezanem modrem traku, na katerem sem čital:

Da sreča Vam bi zvesta bila,
Želi učenka Vam Ljudmila.

Zamislil sem. Lepo ime, ki naznanja pač še lepše srce. Torej sem prišel med prave rojake svoje. Dasi sem znal, da šopka ni naredila ona mala deklica, bil sem ga vendar neizmerno vesel. Stopim k oknu in začujem slavca, ki je gostolel v bližnjem bezgovem grmu, in občutil sem v duši nekaj, česar bi si bil za vedno želel. — Ko sem se pozneje seznanil s Teboj, Jankom in vajinimi stariši, ko se spominjam veselih ur, ki sem jih doživel v Vaši sredi, pač ne vém, kako bi Vas vse za to zahvalil na pragu svojega življenja.

Toda čas rožic je le kratek. Tudi moje poznejše življenje ni bilo brez viharjev. Ne toliko radi mene, marveč radi drugih sem trpel in jokal. Naj se samo spomnim onega

časa, ko so prihrule in razsajale tu črne osepnice. Tebi je bilo že takrat petnajst let in Janko si je bil že poiskal službo v Ljubljani. Sreča zanj, da ni bil tukaj, da bi bil gledal, kako urno mu je blede smrt pobrala drage stariše. Hčerko Ljudmilo so poslali, kakor veš, k Vam, in Tvoj oče je bil, katerega sem našel vsegdar pri bolnem sosedu, njenem očetu. Ko smo se nekoliko otresli groze radi smrti onih, kar nas še huje prestraši novica, da je tudi Tvoj oče zbolel za to grozno boleznijo. Nemudoma pohitim k njemu, uredim in pomorem, kar sem mogel in znal, ukažem dekletu iti z menoj v moje stanovanje, Tebe pa so odpravili k botru. Vaščanje, ne marajoč za to, da je bolezen nalezljiva, hiteli so tolpoma obiskovat očeta; jaz pa se nisem dal motiti; urejal sem vse, kakor sem spoznal za najbolje. Toda, čemu ti pripovedujem to?

Tu preneha Janko čitanje.

„Blagi starček“, reče sam sebi, „kako živo se spominja turobnega časa, onih žalostnih ur!“ Solza se zasveti mladeniču na licu; ko si jo obriše, nadaljuje:

Očetu pa je bilo le čimdalje hujše. Zlasti nekega večera je bil že skoro pri kraju in prav težko je dihal. Osepnice so se bile prikazale, pa zaradi prehlada zopet skrile, kar mu je nakopalo mučni kašelj. Po tem slabem znamenju smo spoznali, da ne dočaka jutra.

Nakrat pa pomigne navzočim, naj odidejo, a mene pozove k sebi. Ostanem sam pri njem. Ko ne zapazi nikogar več, nagovori me tako-le:

„Dragi gospod Venceslav, ki ste že toliko prečuli in se trudili poleg mene, sprejmite za to mojo prisrčno zahvalo! Vsega vam ne morem povrniti. Ker pa čutim, da ne bom več dolgo med vami, dovolite, da vam izrečem še jedno prošnjo!“

Preneha. Jamem ga tolažiti, da še ozdravi, toda on na to odmaje z glavo in pokašljeva je nadaljuje:

„Z menoj ne bo, že vidim, nič več. Toda smrt me ne straši, saj sem veren kristijan; le nekaj drugega je, kar mi dela skrb. Ko sem bil namreč pred nekoliko dnevi pri sosedu, poprosil me je Vrtnik, Bog mu daj pokoj! naj prevzamem v svojo skrb njegova otroka. Kot njun krstni boter sem mu to seveda rad obljubil. Vedel sem, da bodeta v kratkem zapuščena, a nisem vedel, da so tudi meni štete ure življenja. In sedaj vidim, da ista nezgoda preti tudi mojemu Marku; kako me muči skrb, da

Spominska ploča Ignacija Knobleharja v škocijanski cerkvi.

svoje obljube ne bom mogel izpolniti in tudi za svojega sina ne več skrbeti! Vendar pa je njegov fant po vašem posredovanju v mestu že preskrbljen, le za deklico se bo treba še truditi. Kakor veste, dobi Marko za mano in materjo vse. Če on torej učaka svoje polnoletnosti in če ona, Ljudmila, ostane še tako dobra, kakor se kaže doslej, sporočite mu, da želim, naj jo vzame za ženo. Ker pa še njemu sedaj tega praviti ne morem, prosim vas lepo, da mu vi sporočite ob pravem času to mojo željo, ob času, kateri bode te spoznali za najprimernejši. Jelite, Venceslav, da to tudi storite?"

Rad sem to obljubil in tudi pristavil, da Vaju hočem vedno voditi k dobremu. Mučnih skrbi je rešen je blagi Tvoj oče kmalu na to mirno zaspal v Gospodu.

To je torej naročilo, katero Ti imam sporočiti, predno grem tudi jaz za njim. Ta moja skrivnost je znana le gospodu župniku, drugemu nikomur. Vem, da imaš Ljudmilo že tako rad, torej tudi ne morem reči drugega, kakor: Bodita srečna! Ona je Tebe vredna; lahko boš ponosen na-njo, ker je najboljša deklè, kar jih poznam tu blizu. Ker vem, da boš očetovo voljo in oporoko radostno izpolnjeval, končam svoje

pisemce s srčno željo: da se kdaj srečno snidemo nad zvezdami. Z Bogom!

Venceslav Ljubomirski.

Marko zgane list in kakor nem, brez mislij, obsedi na klopici.

V.

Omenili smo že, da so imeli pri Vrtniku prostran vrt, ki je bil v gorkem času poln cvetlic. Vrtnice, klinčke, vijolice, muškat, tulipane in kdo vé, kaj še vse, našel si tam vsegdar v obilni množici. Čeravno je gojil sosed-najemnik na vrtu obilno sočivja, bila je vendar skoro vsaka gredica ograjena s cveticami, kakor z živim plotom. Ljudje, ki so se zbirali zlasti tu ob nedeljah, čudili so se, pa hvalili dobro in umno vrtnarico, ki je zares tudi sama najlepša vrtnica.

Pred leti bi bil človek zaman iskal v Zvižini tako raznovrstnih cvetlic, kakoršnih je bilo sedaj v izobilju. Te so pričeli gojiti šele potem, ko je pretila nemila nezgoda Županovemu Marku. Jankov oče je tedaj sklenil, da bo priskrboval cvetlic po drugi poti, kakor živahni sin. Razširil je poprej neznatni vrtec, nakupil raznovrstnega semena in, ker je bil več vrtnarskega posla, jel je cvetlice pridelovati doma. Ker jih je pa gojil v obilni množici, prihajali so mladi ljudje ob raznih prilikah tudi od drugodi ponje. Nekateri jih je prišel samo gledat, drugi je pozvedaval njih imena, tretji je prosil za mičen šopek; a dekleta, katerih je bilo seveda največ, kupovala so jih s koreninami vred in nosila na dom v cvetličnike in lonce. Prav lepe novce so stržili Vrtnikovi za-nje.

Tudi danes vidimo Ljudmilo na vrtu, kjer ogleduje nekaj časa to in ono, naposled pa jame trebiti in skupaj vezati grmiče zimske salate. Toda nikar ne mislite, da ni znala drugega kakor zabavati se na vrtu. Ne, Ljudmila je bila kmečko deklè ter je znala poprijeti se vsakega dela; znala je plesti in šivati in ni se odmikala tam, kjer se ji je ponudila prilika, da je kaj prislužila. Kamor-koli je došla, povsodi so jo radi imeli zaradi skromnega vedenja, zaradi spretnosti. Znala je tudi mnogo mičnih pesmic in jih je popevala.

Toda danes ni pela. Glava ji je bila težka ter jo je nekam bolela. Vsedla se je bila sicer že k šivanju, pa da bi se nekoliko razvedrila, odšla je ven iz sobe.

Vedno ji je bil še v spominu včerajšnji dan. Niti kratko spanje, niti prijetno jutro ji ni moglo pregnati tužne misli prejšnjega večera. Danes, ko se je brat Janko le s kratkimi besedami poslovil od nje, zdelo se ji je zopet, da na tem

svetu nima človeka, ki bi maral za-njo. Uprav je menila obrisati si svetlo solzico, ki ji je tiho prilezla iz očesa, kar opazi Marka, bližajočega se k vrtu.

Ko je preje sedel na klopici in premišljeval pismo svojega učitelja, priznati si je moral, da je imel Ljudmilo rad že odtlej, ko je zapuščena od starišev bivala dalje časa v njegovi domači hiši; tudi pozneje mu je nekako tesno postajalo pri srcu, ako je govoril ž njo. Toda kazati ji svojo ljubezen, zdelo se mu je nedostojno; mati bi nemara tega ne bila videla rada, poleg tega pa si je tudi mislil, da je še vedno čas, odkriti ji svoje srce. Ko pa naposled celo iz pisma razvidi, da mu je uprav ona namenjena, ne more se dalje premagovati, marveč vstane in ubere pot proti sosedovim.

„Ti si pač vedno marljiva, Ljudmila“, pozdravi jo, ko jo najde samo na vrtu pri delu. „Tebe tvoj že ne bo našel praznujočo, kadar pride pote“, nadaljuje ter stopi na vrt in dalje k ograji, kjer je poleg košatega bršljana stala kamenita klop.

„Kako neki to, da me je obiskal?“ mislila je sama pri sebi Ljudmila, ko mu je prijazno odzdravila na pozdrav, „saj tega ob tem času že dolgo ni storil. V otročjih letih je bil zares skoro naš vsakdanji gost, toda pozneje je zahajal k nam porokoma. Kaj ga neki vodi sem?“ — Ljudmila ga je hotela že vprašati, ko ji Marko dé:

„Ljudmila, sem pojdi! Moram danes s teboj govoriti in ti nekaj povedati.“

Čutila je, da se mu glas trese. Ko mu pogleda v obraz, vidi, da ga spreletuje rdečica. To je napovedovalo nekaj nepričakovanega. Torej urno poskoči ter si pri vodnjaku umije roke in brisaje jih s predpasnikom, stopi k Marku.

„Nu, kaj mi neki poveš?“

„Tu-le sem sédi“, reče Marko ter jo potegne k sebi na klop. Ko ji je nekaj časa molče gledal v obraz, reče ji z rahlim glasom, ljubko se nasmehljajoč: „Povej mi, Ljudmila, odkritosrčno mi povej, ali bi mogla in hotela biti moja in sicer moja za vse življenje?“

„Jaz? Za Boga! Kaj vendar misliš, Marko?“

„Le nikar se ne čudi, odkritosrčno povej“, prigovarja on.

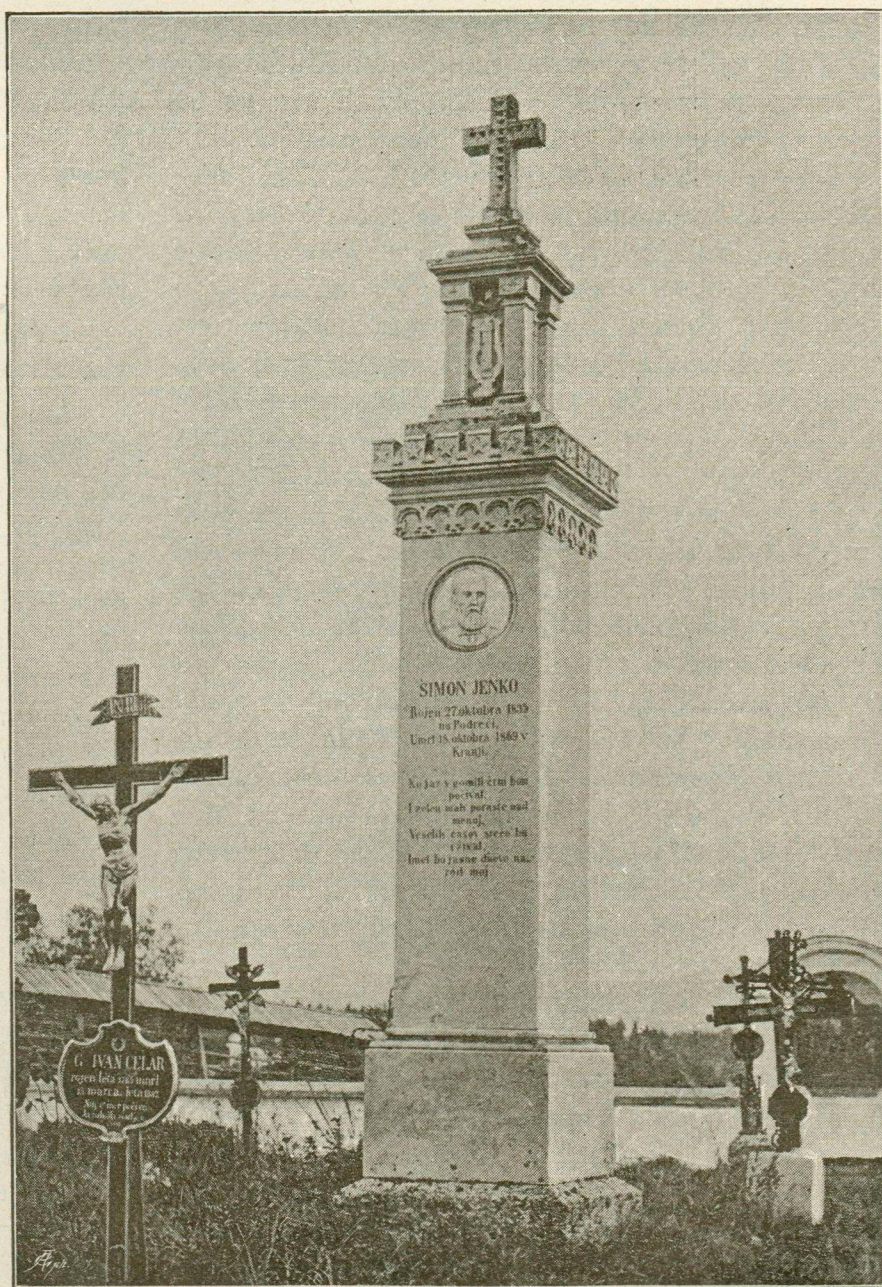
„DOM in SVET“ 1895, št. 21.

„No, kako si danes vendar hudomušen! Prišel si nalašč norčevat se z menoj. Veš, Marko, to ni lepo od tebe.“

„Daj si vendar dopovedati! Tu je moja roka, da govorim resnico.“ Po teh besedah ji podá desnico.

„No, če je pa res tako, da ti naj že kar danes to povem“, odgovori čez nekaj časa Ljudmila, „pa znaj, da sem te čislala že od nekaj, in da si mi sedaj najljubši na svetu. Vendar prosim te, Marko, ne pozabi, čegav si.“

Zares, srečen snubač! Kaj si je hotel Marko še več? Mogoče, da se je že naprej nadejal takega uspeha, a še bolj zagotovljen bi ga bil, ko bi bil videl v dobro Ljudmilino srce, poznal otožne misli, ki so še pred nedavnim rojile v težki njeni glavici. Veselilo ga je neizrekljivo, da je prišlo tako, še predno ji je pokazal ono pismo, s katerim je bila tako rekoč zapečaćena njuna zveza.

Jenkov nagrobni spominik na Kranjskem grobišču.

„Nù, da boš znala, čemu ravno danes govorim o tem s teboj, ná, vzemi in beri to-le pismo.“

S temi besedami ji podá Venceslavov list.

Ljudmila ga odpre in čita. Videti je na njej, da je iznenajena, in večkrat je morala prenehati, da si je otrla solzo v očesu. Naposled, ko list prečita, položi ga poleg sebe na klop, podá Marku roko ter rahlo zašepeta:

„Torej zaradi tega pisma si prišel k meni? Povej mi po resnici, ali je res bilo treba tega pisma?“

„Ni ga bilo treba, draga Ljudmila, saj srce mi je že davno velevalo tako. Sedaj pa, ko vem, da je bila to tudi očetova volja, bo mi še večja skrb, da jo izpolnim.“

„O Marko!“ zaihti Ljudmila in solze veselja se ji uderó po zardelem licu.

„Torej zares hočeš biti moja?“

„Tvoja za vselej.“

Marka je prevzelo nepopisno čustvo, kakor še nikdar v življenju. Bil je srečen, kakor bi bil dobil veliko kraljestvo. Bil si je svest, da ima poleg sebe devo s čistim srcem in nedolžno dušo, na katere zvestobo se sme zanašati v prijetnih in neprijetnih okoliščinah. Kdor pa je našel tako nevesto, našel je velik zaklad.

Ko se prvo veselje nekoliko poleže, reče Marko: „Kaj nama je sedaj početi? Materi še nisem nič povedal o vsem tem in brez njihove vednosti tudi ne smeva mnogo misliti na svojo bodočnost. Škoda, da ni še brata tukaj.“

„Misliš Janka? Lahko sva srečna tudi brez njega. Saj se mi zdi, da on zame dosti ne mara.“ In Ljudmila pové Marku, kaj si je mislila nekoliko poprej o bratu. Marko jo potolaži:

„Nikar si ne misli, da bi njemu ne bilo mnogo mar zate! Vem, da te ima še tako rad kakor poprej. V mestu se je navzel nekoliko ptujega duha, ki je zakrivil, da se za domačine več toliko ne méni kakor poprej. Vendar pa mu ne smeva skrivati svoje zaroke; že jutri mu hočem pisati o tem, saj veš, da se mora zastrañ vaše hiše in vašega polja tudinekaj ukreniti. Če pojde vse po sreči, da spravimo pri nas še to jesen vse potrebno v red, damo izgotoviti ženitno pismo, kakor tudi pisma, s katerimi prevzamem gospodarstvo. V predpustu pa bo poroka.“

„Če Bog dá“, dostavi Ljudmila in prijazen nasmehljaj je pričal, kako radostno že pričakuje določenega časa.

Marko vstane s klopi.

„Sedaj pa morava k materi, da tudi njej naznaniva to važno novico. Le nikar se ne obotavljaj in ne premišljaj“, prigovarja ji, ko vidi njeno osuplost, „saj smo domači. Tudi v tej obleki te bodo videli radi, kakor v vsaki drugi.“

Odideta po stezici. Ko prideta do praga, méni Ljudmila, da bi bilo najbolje, ko bi šel Marko sam v hišo ter se pogovoril z materjo o tej stvari. Ker pa ta neče privoliti, stopita oba v sobo.

V svetli sobi, kjer je bilo vse urejeno in osnaženo prahú, sedela je pri mizi že bolj postarna ženska ter šivala. Njeno zgubančeno lice je kazalo še sledove nekdanje lepote; šivanka ji je urno plesala med prsti. Opraviti je imela s perilom ter delala še brez naočnikov; pred njo na mizi je ležala odprta pratika, katero je menda ravnokar pregledovala. Uprav je hotela zopet pogledati v knjižico, ko se vrata odpró ter Marko in Ljudmila stopita v sobo.

„Mati!“ zakličé Marko, ko pohiti k njej, „mati, kako prav je, da vas tukaj imam! Glejte, predstavljam vam svojo izbrano nevesto, proseč vas vašega dovoljenja in blagoslova. Kaj ne, da sem pravo izbral?“

„Kaj ti je vendar prišlo na um, da me hočeš še iznenadjati?“ odvrne po kratkem molčanju mati, ko vidi sina vsega izpremenjenega ter Ljudmilo poleg njega. Deklica je bila vsa zardela; Marko pa izvleče iz žepa pismo ter je podá materi. Ker pa mati še zmiraj čudeč se gleda sina, nasmeje se Marko prav veselo in dé: „V tem pismu, ki je ležalo davi tu na mizi, našel sem nekaj posebnega, naj vam je torej preberem!“

„Vsedita se poprej, vsedita“, odvrne mati vsa zmočena.

Ko se to zgodi, razgrne Marko pismo ter je počasi čita. Ljudmila bi bila rada, da bi bil to, kar se nje tiče, v pismu izpustil, toda on je čital vse. Mati, spominjaje se pokojnega možá, topila se je v solzah. Ko Marko pismo prebere, obriše si mati mokre oči ter dé: „Upam, da ne bo zapreke. Ako so vama že drugi tako namenili, pa bodi po njihovem, saj imam Ljudmilo v resnici rada. Bodi torej srečen poleg nje in ona s teboj! Otroka moja, jaz vaju blagoslavljam.“

„O, bodite mi mati!“ vzklikne Ljudmila ter staro ženico objame in poljubi. „Mati, blaga mati, kako dobri ste!“

„To je moja dolžnost“, izgovarja se mati ter se izvija presrečni deklici iz rok. „Saj še nisem storila zate doslej ničesar. V greh bi se mi lahko štelo, ako bi jaz nasprotovala temu, kar je vama namenjeno že davno.“

Marko in Ljudmila sta bila presrečna. Hvalila sta mater in pokojnega očeta. A kmalu se zasučé razgovor na druge stvari. Natanko določijo dneve, kdaj pojdejo k sodišču, da tam Marko prevzame gospodarstvo; kdaj se popeljejo v mesto, da tam nakupijo vsega potreb-

nega za svatbo. Mati bo zahtevala v preužitek záse le malo njivico tam za živim plotom in gredico zemlje na vrtu, da si pridela kaj sočivja. Ker je dovolj sadnega drevja, imela bo pravico pobirati sadje od dveh jablan in trojih tepk na vrtu, ki stojé pred hišnimi okni. Za stanovanje si izbere malo sobico, a sin in sinaha ji bodeta stregla zvesto do smrti.

Ustna pogodba je bila torej sklenjena.

Prelaznikov pastirček, razposajen deček, ki je bil, stikaje za vrabci po zapuščenih lastavičjih gnezdih, bosopet priskakal k oknu in videl in slišal nekoliko, kaj se je tu notri godilo in sklenilo, tekkel je potem z urnimi koraki po vasi ter vsakemu, kogar je srečal, pripovedoval, da Županov Marko vzame Vrtnikovo Ljudmilo. Pa je tudi v kratkem vedela za to vsa vas, da, cela župnija. (Dalje.)

Na pol pota.

(Slika. — Spisal Dobrávec.)

(Dalje.)

Solnce se je približalo poldnevu in Andrej se je odpravljaj naprej, ker bi bil rad odrinil s popoldanskim vlakom v mesto. Kar pridrči in se ustavi pred Dobračevo hišo lepa kočija, iž nje pa stopi Anton Prstenik z Goljačevega Brda ter spretno in postrežno pomaga svoji cvetoči nevesti z voza. Pegan in Dobračka prideta bliže in pozdravita novega znanca, ki je bil — seveda — obema sorodnik. Bil je v bližnji soroščini le z Dobračevimi. Peganu se je jel ponujati šele potem, ko se je raznesel glas, da se misli ta bogato oženiti. Za nas je to samo tolikega pomena, da lahko pokažemo čitatelju kričeče nasprotje med Prstenikom, ki se je odpravil z mlado soprogo na ženitovanjsko potovanje, in pa Andrejem Peganom, ki je ostavil zastran zakonskih nemirov soprogo, dete, dom iñ njegove sitnosti ter se napotil po svetu.

Zato lahko povemo, da Andreju ni bilo všeč današnje srečanje. Da, najhuje je gledati v brezdno, kamor se je pogreznila naša sreča. Tudi on sam je bil nekoč tako srečen — in ni še tako davno odtlej.

Nasprotno pa je bilo ostalim trem jako po godu, da so se sešli. Vdovica je bila vesela, ker se ji je ponudila tako lepa prilika spoznati Prstenikovo nevesto, Prsteniku je ugajalo to, da ga sploh kdo vidi in zvé, kako dobro in bogato se je oženil, nevesti je pa posebno prijalo, da se je mogla pokazati v dragoceni opravi in v težkem zlatem nakitu.

Peganu je bilo vse to tako malo všeč, da bi bil najrajši takoj odšel, ko bi ne bilo nespodobno. Prav hladno, nezaupno in celó boječe je pozdravil novodošlega znanca. Tudi mladi gospej Ivanki, ponosni in lepi Gorenjki, voščil je srečo le zato, ker je taka navada, zakaj mislil si je v srcu: Varuj vas Bog take nesreče, kakor je mene zadela v zakonu! Kogar je prevarila lastna sreča, ne mara je želeti drugim, če neče biti sam svoj lažnik.

In ti zaupni pogledi, ljubeznivo kretanje, sladke besede, vse, vse je glasno govorilo, da sta se novoporočenca našla ne samo zastran vnajega bogastva, marveč tudi z vročo ljubeznijo v svojem srcu. To je Pegana peklo, da je bil kakor na žerjavici. Mencal in silil je takoj po obedu, da pojde naprej. Seveda ga niso pustili.

Ker ni vedel Prstenik, kako je ž njim, vprašal ga je celó, če mu je zdrava soproga in pa kaj počenja mali Drejče. Huda šola mu je bila to. Odgovarjal je površno in nerazložno; Dobračka ga je pa gledala in se čudila, kako spretno se je izgovoril, da mu ni bilo treba ugrizniti v kislo jabolko resnice, kakoršno je povedal njej dopoldne. Obšla je Dobračko neka čudna misel, ko je opazovala danes različnost svojih gostov: trpka usoda je zadela Pegana, to je res; novoporočencema se pa bere sreča z obraza, vdova jima jo skoro zavida. A čim dalje je premišljevala položaj onih-le srečnih in nesrečnih ljudi ob mizi, tem bolj je čutila, da je vedno bolj osamljena. Človeka je Bog ustvaril za družbo, ona je pa sama in tudi ostane sama do veka. Tudi Peganu se še utegne pokazati zvezda nekdanje sreče, a njej, njej nikdar več. Pristrčnost, ki se je začela v družbi, če ne štejemo žalostnega Andreja, premenila se je tako, da je jela vdovica oba sorodnika pogledovati z neko tiho zavistjo. Da, človek je ustvarjen za družbo.

Prstenik se je jel šaliti z mlado nevesto ter po malem nagajati Peganu in Dobrački; tedaj je prikipela mera potrpljenja Andreju do vrha. Vstal je, poslovil se površno in odšel naglo kakor veter. Nikomur ni povedal kam. Osuplo sta gledala za njim Prstenikova, a tudi Dobrački nista bila več po godu in rada bi videla, da bi kmalu odšla.

Njeno veselje se je začelo šele proti večeru, ko sta se poslovila in odpeljala. Vdovica je ostala sama in premišljevala čudno usodo in veliko srečo Antona Prstenika, ter grozno sa-

moto, katero ji bo še prebiti v življenju. Navzlic žalostni izkušnji z Andrejem Peganom se ji je stožilo po minulih, lepših časih, ko je nekdo drug ukazoval pri hiši, nekdo drug vodil gospodarstvo; sploh so ji silili v spomin oni časi, ko je bila še samo gospodinja pri hiši. Res, da je sedaj slobodnejša v marsičem, ima pa tudi več skrbi. A to ravno je nepopolnost zemske sreče; kar je minulo, tega si želimo iz nova.

Videč neplodnost svojih želj, jela je Dobračka misliti o Prsteniku. Dobro ji je bila znana njegova prošlost, ki ji pa ni posebno ugajala; lepša se ji je zdela njegova sedanja sreča. Da, sama sebi je morala priznati, da tako srečna nista bila z rajnim možem, kakor sta bila Prstenikova novoporočenca danes. Tako si je mislila in solze so ji silile v oči in pa tiho očitaje se ji je hotelo vriniti v zavest, da morda res ni tako ljubila rajnega moža, kakor je bil vreden. Lepo res ni znal govoriti in tudi ljubezniv ni bil posebno, a za delo je bil kakor ogenj, skrben, varičen gospodar in blaga duša. Imel je usmiljeno, dobro srce. Zato se je tudi Dobrački kmalu jela oglašati pomirjujoča struna in jasno prepričanje, da je bil njen rajni soprog pravi mož, kakoršen je bil nje vreden in ona njega.

Odslej se je često bavila s takim premišljanjem in neredko se ji je vsiljevala misel: kaj, če bi še jedenkrat poskusila zakonsko srečo? Lep mora biti, dober in bogat, da meni in otrokom ne bo krivice. Seveda je take misli preganjala, kakor hitro se jih je zavedela.

Da bo naša slika popolna in pa zato, ker ne more nihče naprej vedeti, kakšen uspeh ali kakšne posledice so imela taka razmotrivanja v glavi mlade vdovice, povedati hočemo še pred običajnim koncem nekaj o Prsteniku.

Anton Prstenik je bil tiste vrste ljudi, katerim je dana redka sreča, da se morejo v polni, zvrhani in natlačeni meri veseliti materine ljubezni. To je redka sreča, pa Antonu je bilo to živa poguba. V nežni mladosti, ko še za domačo šolo ni bil goden, umrl mu je oče, zapustivši njegovi materi precejšno posestvo in dobro založeno prodajalnico na Goljačevem Brdu, ob veliki cesti na Reko.

Ondaj so bili v naši deželi resnično boljši časi, boljši ljudje in boljši zaslužki, kar se, to je znano, vse pomika drugo za drugim kakor račja procesija. Cesta je bila najrodovitnejša njiva, in kdor je mogel poganjati svoj par ali pa še več živinčet po cestnem prahu, bil je že gospod, pa kakšen! In gospodje so bili tudi gostilničarji, ki so stregli takšno gospôdo. E, to je bil poseben oddelek v zgodovini notranjske

zemlje, poseben in zelo zanimiv, a poučen oddelek.

Mali Prstenikov Tonče ni bil prazne glave. Učil se je še zadosti pridno, in skrbno njegovo mamico je vedno vzemirjala misel, da premnogo, sitno in naporno učenje za mladino ni zdravo. Bala se je, da bi Tonče zbolel v knjigah in številkah. Žal, da je to nespametno misel le prerad in prekmalu verjel tudi njen Tonče. Jok in stok je bil v Prstenikovi hiši nekaj dni prej in potem, ko je Tonče odhajal v Ljubljano. Ljudje, posebno pa še domači duhovnik in učitelj sta mamico nagovarjala, naj dá dečka v latinske šole. Dečko je nadarjen in lahko bo iz njega kaj več. Ona ima denarje, ubožci pa ne morejo otrok pošiljati v mestne šole. Takšni naj dadó otroke v latinske in druge šole, ki imajo kaj pod palcem. Mater Prstenikovo je tako govorjenje veselilo, in odločila se je poslati na jesen sinka v Ljubljano. Ni šlo sicer rado, a šlo je vendar, ker jo je bilo sram prelomiti dano besedo.

Ker ni imela ljubčka vedno poleg sebe, skrbela je za to, da mu na ptujem ni bilo krivice. Mladi Prstenik je imel denarja, kolikor je le hotel, igrač, kakoršnih je hotel, razne podobice in knjige s podobami je kupoval sam.

Ko je nekoliko dorastel, znal je denarje uporabljati tudi za drugačne potrebe, in — ni čuda! — takih potreb je bilo zmerom več, doma pa denarja vedno manj. — Na Reko je namreč tisto leto stekla železnica, in rodovitna njiva — vozna cesta — se je premenila v kraj lepih spominov, ki pa niso vrgli počenega groša. Usahnili so mastni dohodki, niso pa usahnile potrebe mladega Prstenika. Mati je tarnala in vzdihovala, slednjič pa vendar jemala, kjer je bilo kaj, in hiša je lezla v dolgove. Tončku je prav tedaj jela šola mrzeti. Zgodilo se mu je, da se je ustavil voz njegovega učenja, ko je bil, kakor pravimo, šele „pol gospoda“. V petem razredu latinskih šol se je namreč sprl z vsemi številkami na svetu, popustil šolo in se vrnil k materi.

Ni mi treba praviti, da je šestnajstletni Anton Prstenik doživel takoj o svojem prihodu v rojstveno hišo prvo prevaro. Dobil je namreč domovanje prazno, hleve prazne, po sodih je pajek razkazoval svojo umetnost, velike mize, raz katere je nekdanj teklo vino kar na debelo, vrtali so sedaj črvi, kosi vozov so ležali strti po kotéh, nekdanjega bogastva ni bilo več nikjer, sreča je šla rakom žvižgat.

Najrajši bi jo ubegli „študent“ potegnil nazaj v šolo, a strašile so ga materine tožbe, da ni denarja in bo treba prodati celó nekaj posestva, da zamašé usta najsitnejšim dolžnikom. Anton je ostal doma. Treba je bilo začeti drugačno

življenje, a po prevelikih razvadah se taki trdni sklepi ne spravijo z lahka v resničnost.

Ko je dovršil dvajseto leto, vzeli so ga v vojake. Odhajaje je zatrdil užaljeni materi, da se nikoli več ne vrne pod rodno streho. Saj ga doma ne čaka nič več dobrega. To je bil materi oster nož. Za vse premnoge dobrote mora sedaj prejemati nehvaležnost. Grenke solze je točila Prstenička za sinom, še grenkejša pa radi tega, ker je bila ž njim premehka v mladosti.

Mladi vojak je ostal tudi v vojaški suknji stari razvajenec, kar mu je provzročalo pri vojaki, kjer ne poznajo radi velikih posebnosti, prav mnogo nadlog. Po končani vojaški dolžnosti je poskusil Prstenik različne službe in razne gospodarje po svetu. V nekoliko letih je spoznal, da je doma še vedno najbolje, vrnil se k materi ter se lotil zanemarjenega posestva, kolikor ga je še ostalo iz hudih časov, ko so hoteli dolžniki pograbit vsak svoj del in pa še iz najhujših dnij, ko je zahteval mladi Prstenik dan na dan od matere denarja zase in svoje vojaške sobrate. Vse to je minulo, materi in sinu so ostali še nekateri bregovi, hiša in mala prodajalnica. Kdor ima malo in veliko ne upa dobiti, mora zadovoleti z malim, sicer si greni življenje s praznimi nadami in bridkimi prevarami.

Nekega dne pride na Goljačevo Brdo težak gorenjski voz z vinom. Široki, rdečelični hlapec ustavi pred Prstenikovo hišo in vpraša, ali je gospodar doma. Zvedevši povoljen odgovor, začne razprezati, in prav nevšečno je skremžil obraz, ko so mu povedali, da ni več gostilne v hiši. Hotel je že pognati, ko pridrči za vozom gosposki koleselj, v katerem se je vozil njegov gospodar z mlado, cvetočo hčerko.

„Kaj pa je, Luka?“ vpraša hlapca prav močno v gorenjskem narečju.

„Tukaj ni gostilne. Niste mi prav naročili“, odgovori oni malone osorno.

„I, če sedaj ni več, bila je za mojih let. Kdo more neki vedeti, kdaj se posuši kakšna gostilna? To bi bilo preveč. Čakaj, da vendar zvemo kaj več. Tukaj je namreč nekaj bival moj dobri znanec Anton Prstenik. — Ej, vi, ljudje božji, ali je Anton Prstenik doma?“ Tako je zakričal možak kakih šestdesetih let tje proti vratom v prodajalnico. Kmalu se prikaže na vratih Anton Prstenik in čudé se gleda, kaj mu hoče neki gorenjski viničar, kateri mu je bil prav toliko znan kakor njegov brat, kakoršnega mu ni bil Bog naklonil. Čudno je gledal tudi Gorenjec, ko mu je mladenič povedal, da nikdo ni v njegovi hiši Anton Prstenik kakor on sam. To je bila starcu uganka, da je stopil s kolesa, podal hčerki vajeti in stopil v prodajal-

nico. Tam je povedal, kdo in odkodi je in zakaj išče Antona Prstenika. Silno se je začudil, doznavši, da ga ni več med živimi, in v kratkih besedah razodel materi in sinu, kakšna prijateljca sta bila z rajnikom.

Potem je povedala tudi Prstenička, koliko časa je živela s pokojnim možem ter še dostavila, kako se jima je godilo prej in kako je bilo ž njo po njegovi smrti. Gorenjec je opisal svoje življenje, odkar je prišel od vojakov. In lahko se je pohvalil s srečo in božjim blagoslovom. Mati in sin sta sodila, da je bogat mož. Nista se motila.

Gorenjec in stari Prstenik sta bila skupaj vojaka, skupaj v bojih na Laškem ter se tako seznanila in sprijaznila, da sta se ljubila kakor rodna brata. V odločilnem trenutku je rajni Prstenik odbil od prijateljevih prsij sovražno bodalo, ki bi bilo končalo njegovo mlado življenje; potem sta pa skupno planila na sovražnika, ki se je umikal trdim kranjskim pestém.

Starega moža je samo spomin na ta usodni trenotek tako razvnel, da je veselo stisnil Prsteniku roko, govoreč: „Veseli me, jako me veseli, saj vi ste njegov sin.“ Pripovedoval je potem še dalje, da je v onem času, ko je bil na Laškem, umrl doma njegov starejši brat, njemu so pa zapisali vse imetje.

Junaški Gorenjec je veselo pritrdil vabilu, naj bi izvolil kositi pri Prsteniku. Tako vrlemu prijatelju rajnega očeta treba žrtvovati, ko bi bilo na tem, tudi zadnjo ugodnost pri hiši.

Po obedu so se prav prijateljski pogovarjali o rajnem Prsteniku, spodobno hvalili njegove dobre lastnosti. Razhajali so se kot dobri znanci ter želeli vsi, da se snidejo čim preje. Osobito je bila mlademu Prsteniku všeč črnolasa Ivanka, in celo materi se je zdelo, da bi utegnili večkratni sestanki imeti ugodne posledice in povoljen konec.

Res je prišel Gorenjec mnogokrat tam mimo. Tudi če je oddajal vino po železnici, ustavljal se je navadno pri mladem Prsteniku. Bil je mož stare korenine in starega poštenja, a tudi stare petice so se ga še držale. Mladenič mu je ugajal, ker je znal lepo in gladko govoriti, uglajeno se vesti in bil vrhu tega še kot živa podoba rajnega očeta. Seveda gmotni oziri niso ugajali Gorenjcu, zakaj vedel je, da je bilo nekaj pri Prsteniku še vse drugače kakor danes, ko se morajo hitati za vsak krajcar ter skromno živeti, da ohranijo to, kar imajo.

Nekoč je vprašal mladi Prstenik očetovega prijatelja nedolžno in zaupno za svét, kje in kako naj bi si poiskal ženico. Varno in previdno, kakor znajo samo najslajši jeziki, dregn timer je potem stvar nekako od strani, kaj bi rekel

očetov prijatelj, ko bi Anton hotel Ivanka. Mož se ni kazal posebno zavzetega, dasi je Prsteničar vedel predobro, kako do čista ga umeje.

Še tisto jesen je bival Prstenik več tednov na Gorenjskem, čudil se lepim krajem, drugačnim razmeram, visokim goram, bistrim potokom in rekam; najbolj so ga zanimala seveda Ivankine oči. To je že tako stara pesem, ki se vedno ponavlja in se bo ponavljala, pa se prav nič ne izpremeni, če jo potrpežljivemu bralcu za danes ponovimo ali pa ne. Ko se je vrnil k materi v reško dolino na Goljačevo Brdo, prinesel je s seboj mnogo prijetnih spominov v zavesti in — v srcu.

O pustu potem je zares snubil, in srečna sta bila z Ivanka, ko mu jo je oče obljubil in sicer rad brez odlašanja; le svatbo so odnesli na pomlad, ker so trdili, da se jima še prav nič ne mudi.

Brhka Ivanka pa ni prinesla k hiši samo ljubečega srca — kakor se je nadejal Anton —, marveč tudi polno možnjo denarja. To je bilo prav tako, kakor da ji je oče povedal, kolika potreba je prav za to sredstvo pri Prsteniku.

Vse je kazalo, da je prišla v hišo sreča z mladim parom in ta sreča bo pomagala tudi hiši do nekdanje slave. (Konec.)

V jeseni.

Žalostno v megleni dalji
Zadnja lastovka žgoli:
„Hoj, kakó v ledeni halji
Zima za menoj hiti!“

Mrzel v dolu veter piše,
Listje blede trepetá,
Z drevja pada, tožno vzdíše:
„Zima bliža se z gorá!“

Težke zemlji so obrvi,
Snú pokriva plašč jo siv:
„Zime to poljub je prvi,
Pa kako je omamljiv!“

Vid Poljak.

Ukrajinec.

I.

V divjem diru divji Lehi
Jašejo na Ukrajino,
Kakor Dnjeper veličastni
Stepno preplavé ravnino.

Kakor lačni, črni vrani
Se spusté na svoje plene;
Varni niso ni otroci,
Sivi dedje, niti žene.

In z bogatim plenom Lehi
Kakor megla raz poljane
Se zgubijo, Ukrajini
Zapusté neštete rane.

II.

Kraj potoka rase vrba,
Mlad junak pod žalujočo
Spira svojemu očetu
S hladno vodo rano vročo.

„Zadnja želja . . . sin preljubi:
Pojdi . . . pojdi v kraje ptuje,
Kjer ugrabljena mi hčerka
V Lehov sužnjosti vzdihuje.“

Zadnje zbere mož besede,
Sinu zrè v očesi črni:
„Sinko, dokler nje ne najdeš,
Oj nikar se mi ne vrni!“

III.

Gosta megla polje krije,
Veter ljut čez streho piše,
Čelo se mračí junaku,
Ki hiti od rodne híše.

Čelo se temni junaku,
A očesi sta mu živi,
Da očij tako ognjenih
Nima ni sokolič sivi.

Proč hiti od rodne híše
V zemljo ptujo, mu neznano,
Da zvrši obljubo sveto,
Mrtvemu očetu дано.

IV.

Tiho teče tužni Dnjeper,
Teče v Ukrajino mrtvo,
V domovino Ukrajincev
Nese Lehov dvojno žrtvo.

Val pri vrbi se ustavi,
Dve telesi pod nje veje
Rahlo položi in vrbi
Tožni zaupljivo deje:

„Sprejmi vrlega junaka,
Vreden je, da tu počije,
Kjer mu ljubega očeta
Črna prst že dolgo krije.“

J. A.

Celje in okolica.

(Povestne in mestopisne črtice. — Poleg „Celjske Kronike“ i. dr. sestavil *Andrej Fékonja.*)

(Dalje.)

Savinjski arhidijakonat.

Prvi glas o Savinjskem arhidijakonatu je v neki zajckloštterski listini iz l. 1173. Tega leta je namreč akvilejski patrijarh Ulrik II. imel pri sv. Kancijanu na Rečici kapitulski zbor, v katerem se je dognala zamena nekih posestev med Žičkim samostanom in Konjiško župnijo, pa je v istem pismu med ostalimi svedoki podpisan: „Pertoldus archidiaconus Seunie.“¹⁾

„Archidiaconatus Sauniae“ — Savinjski arhidiaconat — imenoval se je ta okraj po reki Savinji, ponemčeni Sann, v starih listinah „Sovunia, Souna, Sowna, Seuna“; Savinjska dolina pa „Sounital, Sounium, Seuen-, Sewner-, Säänthäl — Sannthäl“. Pozneje se navadno imenuje „Archidiaconatus vallis Savinae et campi Dravi“ — Arhidijakonat Savinjske doline in Dravskega polja; v poslednji čas pa se je zval tudi „Archidiaconatus Cilliensis“ — Celjski arhidijakonat, ker je od leta 1715. vsakokratni celjski mestni župnik bil zajedno tudi arhidijakon. Preje arhidijakonstvo ni bilo vezano na določeno mesto, nego so arhidijakoni bivali kot župniki na raznih župnijah, n. pr. na Laškem, v Konjicah, v Braslovčah, v Žalcu, v Vitanju, pri Novi cerkvi, v Vuzenici, v Hočah in dr.

Obseg. — Pod Savinjski arhidijakonat so spadale vse župnije v sedanji južni Štajerski med Savo in Dravo, razven slovenjegraškega okraja, ki je dohajal koroškemu, in še v kranjski, sedanji radeški okraj, ki je takrat cerkveno spadal k Laškemu. Tak obseg je bil početkom XIV. veka, kakor zvedamo iz popisa papeških davkov (collectae papales) leta 1323., kjer se omenjajo v „Archidiaconatu Seunie“ ti-le samostani, župnije in cerkve: Zajcklošter, Jurjicklošter, Studenice, Polzela; Gornjigrad; Hoče, Laško, Konjice, Škale, Pilštanj, Braslovče, Slivnica, Nova cerkev, Rogatec, Sv. Rupert pri Savi, Svibno, Pónikva; Gotovlje, Sv. Lovrenc na mostu (?), Polskava, Šalek. — Izločene so bile iz tega arhidijakonata župnije Sv. Nikolaja v Žalcu l. 1256. in Sv. Lovrenca v Puščavi leta 1257., a „cum iure archidiaconatus“, ter je bil Žalec pridejan samostanu v Zatičini, Puščava pa samostanu v Št. Pavlu. Ko je bila l. 1461. ustanovljena škofija v Ljubljani²⁾, bile so od Savinjskega arhi-

dijakonata odvzete tudi župnije: Gornjigrad pa Braslovče, Škale in Pilštanj z vsemi vikarijati, kapelanijami in cerkvami, ter pridružene novi ljubljanski škofiji, Svibno pa stolnemu kapitolu tamkaj. Tudi Sv. Rupert pri Savi t. j. Videm in Sv. Martin na Pónikvi sta bila iz arhidijakonata ločena, pa je videmska župnija prišla leta 1374. h kostanjeviškemu samostanu in pónikviška nasleded leta 1493. k zbornemu kapitolu novomeškemu.

V XV. in XVI. stoletju nahajamo Savinjski arhidijakonat ali vsaj Savinjsko dolino s koroškim arhidijakonatom v Junski dolini (vallis Junonis) združen pod jednim arhidijakonom. To se je zgodilo morebiti prvokrat l. 1473., ko je bil Jakop Sucherer, župnik v Starem trgu pri Slovenjem gradcu, katera župnija se l. 1323. navaja v „Archidiaconatu Carinthiae“, imenovan za arhidijakona Savinjske doline. Vendar so nam do sedaj znani samo trije arhidijakoni, namreč: Valentin Fabri leta 1497.—1503., Andreas de Monte maiore leta 1515., in Ursinus de Bertis l. 1598.—1601., ki so imeli naslov: „Archidiaconus vallis Savinae et vallis Junonis.“ — Nasprotno se pa tudi dozdeva, da je v dōbi od leta 1450. do začetka 17. veka bil Savinjski arhidijakonat začasno razdeljen na dva arhidijakonata, namreč a) Savinjske doline in b) Dravskega polja. Nahajamo namreč v tem času arhidijakone Savinjske doline in jednega arhidijakona Dravskega polja (l. 1600.—1605.); in tudi neka listina nadvojvode Karola d. v Gradcu dné 9. listopada l. 1566. govori o „pfafhait in den Erzbriesterämtern im Sänntaal vnd enhalb des Wassers Traa.“¹⁾

O sredini XVIII. stoletja, za arhidijakona celjskega Jož. M. Bartholotti-ja (l. 1732.—1754.), omenjajo se v celjskem arhidijakonatu (Savinjske doline in Dravskega polja) sledeče župnije in vikarijati: Celje mestna župnija, Gotovlje župnija, Konjice nadžupnija z vikarijatoma Tinje in Črešnjice, Slivnica pri Mariboru župnija, Slovenska Bistrica mestna župnija, Laporje, Črešnjevec, Gornja Polskava, Cirkovci in Sv. Martin

derika obsedal celjski vojskovodja Vitovec v mestu l. 1457., prikazal se mu je bajè po noči sv. Nikolaj ter ga opomnil, naj se umakne gori v grad, kar je cesar tudi storil in se tako otél. Ustanovno pismo je izdal cesar Friderik v Gradcu dné 6. grudna l. 1461., in papež Pij II. je škofijo ljubljansko potrdil z brevom v Pisi dné 6. kimovca l. 1462.

¹⁾ Das Archidiaconat Saunien 7, 8.

¹⁾ Ig. Orožen: Das Archidiaconat Saunien 3 sl.

²⁾ Ljubljansko škofijo je ustanovil rimsko-nemški cesar Friderik III. (IV.) v zahvalo, da je bil čudovito rešen iz smrtne nevarnosti v Celju. Ko je namreč Fri-

na Pohorju župnije, Hoče nadžupnija z vikarijati Žetale, Hajdina, Lembah in Ruše, Vuzeznica nadžupnija z vikarijatom Ribnica, Sv. Martin pri Slov. Gradcu, nadžupnija z vikarijati Vitanje, Sv. Vid pri Valdeku, Sv. Janez pri Sp. Dravogradu in Sv. Margareta v Kotljah, Sv. Nikolaj pri Wiederdriessu župnija, Laško nadžupnija z vikarijatom Loka in Radeče, Rajhenburg župnija, pa župnija Rogatec, Sv. Križ pri Slatini, Kostrivnica, Majšberg, Sv. Lovrenc na Dravskem polju z vikarijatom Ptujška gora, Sv. Barbara v Halozah in Zavrče.¹⁾

Vse te župnije (drugih še tedaj v tem okrožju ni bilo) so torej spadale po tem arhidijakonatu posredno pod Akvilejo kot nadškofijo in patrijarhat.

Škofjske premene.

Papež Benedikt XIV. je bil iz raznih vzrokov zapovedal že dné 29. listopada l. 1749., naj se ustanovi v Gorici poseben vikarijat s škofovsko oblastjo za avstrijski del akvilejske patrijarhovine. Na predlog beneških in cesarskih poslancev pa razglasi isti papež 6. m. leg. srp. l. 1751., naj za večne čase jenja akvilejski patrijarhat, in da naj se po smrti tedanjega patrijarha Daniela Delfina za zmerom izgubi to ime in ta naslov. Namesto patrijarhata v Akvileji pa naj se ustanovita dve samostalni nadškofiji, jedna v Vidmu, in druga v Gorici. Vsled tega je tedaj prišel Savinjski arhidijakonatu pod nadškofijo goriško. Prvi goriški nadškof je bil Karol Mihael grof Attems, kateri je takoj vršil kanonično vizitacijo v svoji okrajini, n. pr. v Celju je bival od 1. vel. travna l. 1751. štirinajst dni.²⁾

No, cesar Jožef II. je hotel škofije v Notranji Avstriji bolje urediti in primerneje zložiti. Razodel je svojo voljo papežu Piju VI. ter je — med drugimi cerkvenimi premembami — prestavil nadškofijsko stolico iz Gorice v Ljubljano, kar je tudi papež potrdil dné 8. sušca leta 1787. Ljubljanski nadškof (prvi in zadnji) Mihael baron Brigido je zatem po cesarskem ukazu vse župnije prejšnje goriške nadškofije v Štajerski, Koroški, Tirolski in Hrvaški oddal škofijam dotičnih dežel, in to: sekovski (6. listopada l. 1788.), krški (7. listopada l. 1788.), lavantski (8. listopada leta 1788.), briksenski (3. sveč l. 1789.) in zagrebški (17. sveč l. 1789.). Tako je bila tedaj nekdanja akvilejska in pozneje goriška nadškofija povse razkosana.³⁾

Od Savinjskega arhidijakonata je torej dobil vse župnije v celjskem okrožju lavantski, ostale štajerske pa sekovski škof, a Radeče so ostale

¹⁾ Das Archidiakonats Saunien 7, 8. — ²⁾ Ljubljanski Zvon IV. 540; C. Kr. 157. — ³⁾ Zlati vek 47.

Ljubljanskemu. In tako je Celje, ki je bilo devetsto in štirideset let pod akvilejskim patrijarhatom ter sedemintrideset let pod goriško nadškofijo, pripadlo sedaj (leta 1788.) škofiji lavantski, pri kateri je i dandanašnji. Starodavni arhidijakonatu „Saunia“ ali savinjske doline in dravskega polja oziroma celjski arhi-

Kip sv. Jakopa v hrenoviški župni cerkvi.

dijakonatu pa je nato, ko so osnovani bili še novi dekanati, naposled tudi razpal. Tedanji savinjski ali celjski arhidijakon Peter Anton Segher pl. Weissenhaus se je sicer 6. vel. srp.

l. 1790. pritožil pri cesarju proti opustu arhidijakonstva, a ni nič opravil.

svojem okraju in o njih ponašanju naznanjal patrijarhu ali škofu, razglašal in izpolnjeval ukaze višjega pastirja, vršil cerkvene obiskave in o njih poročal patrijarhu, oziroma škofu, razpisaval in pobiral razne davke ter je imel vsako leto cerkveni zbor v svojem sedišču.

O zborih, ki so bili za arhidijakonov, stanujočih v Celju, piše Marian v svoji knjigi „Geschichte der Klerisey“ l. 1784.: „Nadduhovniki v Celju imajo oblast, vsako leto v tednu pred binkoštni imeti redno cerkven zbor, h kateremu se povabijo in za gotovo pokličejo vsi župniki in beneficijati (kapelani izvzeti). Pod njegovim predsedovanjem se zberó vsi navzočni duhovniki v mestnožupni cerkvi (kjer je mrtvaški oder, „castrum doloris“, postavljen) ter premenjalno pevajo zadušnice za umrle člene iz avstrijske vladarske hiše, zatem za celjske grofe, kot oboje preblage ustanovnike in dobrotnike, na kar sledí mrtvaška maša in zahvalnica. Naposled je resnoben latinski nagovor za točno zvrševanje pastirsko-službenih dolžnostij k zborni skupščini; zatem se vrnejo po redu v mestno nadduhovniško župnišče, kjer se naznanijo novi ordinarijatski ukazi gledé dušeskrbja in cerkvenega reda itd. Ostalo, kar se vrši, je povsodi jednako.“¹⁾

Celjska župnija.

Kakor je nekdanja slavna rimska Celeja bila pozneje le neznamenit kraj, še celó l. 1496. „oppidum“ — trg. — nazvan, tako tudi cerkev Kristusova v srednjem veku dolgo ni našla tukaj baš znamenitega mesta.

Ako tudi je Celje morebiti od kdaj imelo lastnega duhovnega pastirja, in to že pred l. 1170., kakor misli Hicinger²⁾, samostalna pastirska postaja vendar-le ni še bilo. Marveč Celje je po zopetni izpreobrnitvi poganskih Slovencev spadalo iz početka k župniji žalski, in to menda do konca XII. stoletja.

Žalska župnija se je namreč v prvi dôbi raztegala od méj mozirske in šoštanjske župnije pa do meje župnije Svetega Jurija pod Rifnikom, ter je obsegala del Skornskega hriba, doljno Paško dolino, Dobrič z Goro Oljko in okolico Svetega Andreja, dolino ob levem pobočju Savinje od iztoka Pake do Celja, zatem še sedanje župnije Galicijo, Celje in Téharje. To je

¹⁾ Archd. Saunien 9.

²⁾ Domač Koledar 1864, 97.

Kip sv. Katarine muč. v hrenoviški župni cerkvi.

Archidiaconus

„oculus et manus episcopi“ (oko in roka škofova), imel je po svoji časti in oblasti skrbeti za red v cerkvi. Zato je nadziral duhovnike v

razvidno iz tega, ker je še dandanašnje razven za Žalec še tudi za Pako itd. pa za Téharje patron verskega zaloga gospodščina zatiška, pod katero patronstvo so mogle priti iste župnije le kot déli stare župnije žalske.

Da je pa tudi Celje v cerkvenem obziru iz prva res spadalo pod Žalec, to potrjuje 1. položaj celjske župnije med župnijo žalsko in župnijo téharsko, iz nekdanje žalske izločeno, in 2. akvilejska listina od 16. malega travna l. 1319., v kateri trdi patrijarh Paganus, da ni istina, da bi zatiški opat imel pravico nastavljati in odstavljati duhovnike v celjski župniji; to se pač pravi: zatiški opat se moti, ako misli, da je celjska župnija l. 1256. bila s svojo višjo župnijo žalsko predana zatiškemu samostanu.¹⁾

V Celju je pa bila osnovana samostalna župnija, ako ne že v XII., gotovo pa že v začetku XIII. stoletja. V neki listini benediktinskega samostana gornjegrajskega od 4. sušca 1229. leta, s katero spričuje Hartuid von Ort, da je Ulschalch Prekopski sporočil dve kmetiji pri Sv. Andreju gornjegrajskemu samostanu v zadušbino, imenuje se med pričami „Rubperus plebanus de Cilie“. Morala pa je celjska župnija najpozneje leta 1256. biti izločena od sodnje oblasti župnika žalskega, ker bi inace pač s svojo višjo župnijo, z Žalcem, zajedno bila tega leta predana samostanu v Zatičini.

Utemeljitelj celjske župnije nam ni znan.

Patron ali podelivec župnije celjske je bil okoli leta 1300. Ulrik II. grof heunburški, mož vojvodice vdove Neže, kateri je pa patronstvo prepustil redovnicam sv. Klare v Judenburgu, kar je papež Bonifacij VII. leta 1301. potrdil. Vendar judenburške klarise podelilnega prava za celjsko župnijo niso imele dolgo, zakaj akvilejski patrijarh Paganus trdi v omenjeni listini dné 16. malega travna 1319., da je župnija ali cerkev Svetega Danijela v Celju njegova „pleno iure“; torej je sedaj patrijarh v Akvileji imel tudi pravico, podeljevati celjsko duhovnijo. L. 1362., dné 21. mal. travna, je moral patrijarh Nikolaj v dunajskem miru prepustiti patronstvo nad celjsko faro štajerskemu vojvodi Rudolfu IV. in njegovim naslednikom. Pozneje so isto dobili celjski grofi, vendar ni znano, kdaj — morebiti tedaj, ko so bili pokneženi l. 1436. A po zamretju celjskih pokneženih grofov leta 1456. je pripala ta pravica zopet deželnemu vladarju, ter je od tedaj patronat opatijske in mestne župnije sv. Danijela v Celju cesarski.²⁾

Ko se je Celje po dobrotljivosti svojih grofov, zlasti Friderika II. in Ulrika II., povzdignilo do dobro utrjenega in znatnega mesta v

svetni povestnici, tedaj je bila tudi celjska mestna župnija sčasoma vedno imenitnejša.

Leta 1576. je goriški duhovnik Hijeronim Kata svetoval nadvojvodi Karolu, da utemelji tri nove škofije v svojih deželah; jedno v Gorici, drugo v Beljaku in tretjo v Celju. V Celju, veli Kata v svojem dopisu, je lepa cerkev in bogata župnija; grad nekdanjih grofov, ki se že podira, popravi se lahko za škofovo stanovanlišče, dohodke pa naj škof dobiva od Zajklostra in Pleterskega samostana.

Za mestnega župnika Bernharda Maurisitscha pl. Maurisberga je bilo leta 1663. dostojanstvo arhidijakona ali nadduhovnika savinjske doline in dravskega polja predstavljeno v Celje, ter so od tedaj s kratkim prenehajem (1702.—1715.) bili vse do konca istega arhidijakonata (1788.) celjski župniki arhidijakoni.

Leta 1761., dné 18. grudna, je papež Klement XIII. opatijo Sv. Petra na Kronske gori (pri Sp. Dravbregu) od višje župnije Sv. Martina pri Slovenjem Gradcu prestavil na prošnjo celjskega župnika in arhidijakona Mart. Jožefa Sumpichlerja v Celje k mestno-župni cerkvi sv. Danijela. To odliko ima še tudi sedaj vsakokratni celjski mestni župnik in dekan; ter so tako od starodavne škofje stolice v Celju še ostali znakovi cerkvenega dostojanstva in oblasti: infula in pastorage.

V letih 1785., zatem 1804., pa 1822. do 1832. in zopet od 1848. do 1857. se je sicer mnogo razpravljalo po duhovskih in deželskih kancelarijah o tem, da bi se celjsko in mariborsko okrožje združilo ter bi se lavantska škofijska stolica iz Sv. Andreja prestavila v Celje; kar se pa zopet ni zgodilo, temveč je to stolico dobil Maribor z dekretom iz Rima dné 20. vel. travna l. 1857. in po dejanski preselitvi 1. kimovca l. 1859.

Leta 1787. je bila pri podružni cerkvi Svetega Jožefa poleg Celja ustanovljena posebna kuracija, kateri so bili pridejani kraji: Zavodna, Grad, Pristava, Pečevnik in šest stanov v Rifnem gozdu. K mestni župniji celjski pa je bila tedaj pridružena od galicijske župnije okolica Lopata. No, že leta 1802. je nižja župnija pri Svetem Jožefu zopet nehala ter bila vdružena v Celje in tudi Lopata vrnjena prejšnji župniji.¹⁾

Izvemši to začasno premeno je obsegala opatijsko-mestna župnija sv. Danijela v Celju po vsej priliki od svojega početka, kakor obsega i sedaj: celjsko mesto in pa celjsko okolico, kateri posamezni kraji so bili že omenjeni v prejšnjem oddelku.²⁾ — Ljudij šteje celjska župnija po šematizmu za l. 1895. 10.060 katoličanov.

¹⁾ Das Dekanat Cilli 29, 347.

²⁾ Dek. Cilli 29 sl.

¹⁾ Dek. Cilli 31, C. Kronika.

²⁾ Leta 1895., 1 vel. travna, bila je okolica Lopata zopet pridejana k celjski župniji.

Slovenski koledarji in koledarniki.

(V 100letni spomin prve Vodnikove in v 50letni spomin prve Bleiweisove „Nove Pratique“ spisal Josip Benkovič.)

(Dalje.)

Po tolikem premišljevanju je zagledal beli dan: *Narodni koledar in letopis Matice Slovenske za l. 1867. Izdala Matica Slovenska v Ljubljani. V Ljubljani. Natisnil Jožef Blažnik. 1866. 8°, strani XLIV + 111.* — Ta koledar nima več novoletnega gesla. Mesečna imena so tiskana v šestih slovanskih jezikih. — Med spisi v zabavnem in poučnem delu je gledé na pričujočo razpravo zanimiv sestavek: „Črtice o koledarji in pratiki“, spisal A. Lesar (strani 53 do 63). Ostali spisi v tem Letopisu, kakor tudi v naslednjih, so že od drugod dovolj znani, zato mi jih ni treba na tem mestu iz nova naštevati.

V društveni seji dne 7. sušca l. 1867. se je zopet sprožila misel, naj bi Matica izdala Letopis brez koledarja, a ker je došlo premalo spisov, odločil se je odbor za oboje. Koledarski del je sestavil zopet Hicinger, ostale stvari pa je uredil dr. Bleiweis. *Narodni koledar in Letopis Matice Slovenske za leto 1868. Izdala in založila Matica Slovenska v Ljubljani. V Ljubljani. Natisnil Jožef Blažnik. 1867. 8°, strani XLIV + 128.* Tak je bil naslov tej knjigi.

Ker je spretni koledarnik Hicinger 30. velikega srpana l. 1867. umrl, prevzel je sestavo koledarja prof. Anton Lesar. Leta 1868. je prišel na svetlo: *Národní koledar, Sporočilo in Letopis Matice Slovenske za leto 1869. . . . . 8°, str. XXXII + 166.*

Tudi za l. 1870. je že sklenil odbor izdati koledar in je to delo naročil društvenemu tajniku prof. Lesarju. Ker pa so se opetovano čuli glasovi, naj se koledar popolnoma opusti ali pa združi z Mohorskim, in ker se je med tem za Letopis obilo gradiva nabralo, Matica za leto 1869. ni več dala na svetlo koledarja, temveč le: *Letopis Matice Slovenske za l. 1869. Uredil dr. E. H. Costa . . . 1869. 8°, str. 297.* S tem letom je jel Letopis priobčevati slovensko „Bibliografijo“.

Poslej podaje Matica Slovenska redno vsako leto svojim členom Letopis brez koledarja; le jedenkrat ga je izdala za dve leti vkupej (l. 1872. do 1873.). Do leta 1881. je objavljal Letopis vsakovrstne poučne in zabavne spise; od tedaj pa prinaša le poučne.

V tej dōbi so prišli na svetlo tudi prvi slovenski zabavniki ali almanahi brez koledarja. Bili pa so le skromne poskušnje navdušenih dijakov-abiturijentev ali pa vseučilišnikov, ka-

terih večina se pozneje ni več prikazala na slovenskem slovstvenem polju. Navajamo jih le po naslovu:

Nanos. Slovenski zabavnik za l. 1862. Izdal Janko P. Vijanski. V Ljubljani 1862. 16°, strani 294. Natisnil J. R. Milic. — Pisatelji razven izdajatelja: J. K.; T. L.; Leop. Molj; J. J-k-č; J. Pajk; A. Okiški; J. Ljubič; J. Ogradi; M. P. in drugi.

Lada. Almanah za l. 1864. Vredil in izdal J. V. Zadravski. V Mariboru. 8°, str. 128. Natisnil E. Janžič. Sotrudniki: Pohorski, Podgorjanski, Rogački, Ločki, M. Flegerič, J. G. i. dr.

Goriški letnik za čitatelje vsacega stanu. Prvi tečaj za leto 1864. Vrednik Fr. Zakrajšek. Založnik Karl Sohar v Gorici. 8°, str. 241. To je bil prvi, a tudi zadnji tečaj. Med vsebino so nekateri koledarski spisi, n. pr. o vremenoznanstvu, o pisemnini in štempeljnini itd.

S sodelovanjem raznih slovanskih vseučilišnikov (slovenski: R. Poznik, Fr. Zbašnik, V. Eržen, Fr. Podgornik, A. Strle), prišel je na svetlo: *Slavjanski almanah. Izdajatelj Radivoj Poznik. Na Dunaji 1879. 8°, str. 339.* — Ta knjiga je razdeljena v osem oddelkov: ruski, maloruski, češki, slovaški, slovenski, hrvaški, srbski in bolgarski.

IX.

Društvo sv. Mohorja, ki je leta 1852. jelo dajati med slovenski narod nabožne, poučne in zabavne knjige, poslalo je leta 1857. in 1858. svojim tedaj jako pičlim členom med drugim tudi koledar z naslovom: *Slovenska Koleda za leto 1858. slovenskemu ljudstvu v poduk in razveselovanje. Vredil Anton Janežič, c. kr. učitelj višjih realnih šol v Celovcu. V Celovcu. Natisnil Janež Leon. 8°, str. XXXI + 267.* — Strani I—XXX obsegajo pratiko za l. 1858., imenik vseh papežev, imenitnejše sejme in drugo slično pratikarsko drobnjav. V ostalem podaje na 267 stranéh obilo pesniških, poučnih in zabavnih spisov. Po istem načrtu je sestavljena *Slovenska Koleda za leto 1859. . . . 8°, strani XXVIII + 170.*

Ti dve obširni knjigi (v veliki osmerki) sta nekak uvod dolgi, nepretrgani vrsti poznejših koledarjev družbe sv. Mohorja. Zanimivo je, kako je „Koleda“ takoj prvo leto koledovala med Slovenci. Predgovor se glasi: „Koleda je navada stara in častitljiva. Vsem Slovanom je

znana in tudi na Slovenskem doma. Zvečer pred Božičem, pred novim letom in pred svetimi tremi kralji hodijo koledniki ali koledovavci od vasi do vasi, od selišča do selišča in voščijo srečo in zdravje vsem domačim. Njih pesem vesela se razlega v nočni tihoti po celi dolini:

Novo leto nosimo,
Vas darova prosimo!

Naj solnce jasno, blagodarno sija,
Bogato rodi nograd in polje!
Nebeški dež obilno naj polija,
Kar sini kolj Slovenije sadé.

Na skalo se nam sloga vkorenini;
Kar nam je bratov v dragi domovini,
Ljubezen jedna v djanje jih zjedini!

Daj Bog prijatlom našim dni vesele,
Obvari milostno jih smrtne strele,
Za čast in srečo ki gore dežele.

Kar sejejo, naj vidijo zoreti,
V resnico želje svoje razcveteti! —

Med zvezdami naj se njih slava sveti.

Naj bo tudi pričujoča Koleda vsem Slovincem ljuba in prijetna novoletnica. Namenjena je mladim in starim, posebno slovenskemu ljudstvu na deželi; naj jim služi v pouk in razveseljevanje. Razven navadne pratike obsega lepo število večjih in manjših povesti, pesem, popisov in drugih poučnih sestavkov, izvernih ali poslovenjenih. Čelo ji kinča v jeklo vrezana podoba Božje poti na sv. Višarjih.

Bog daj srečo in veselo novo leto!

Ta smoter si stavi mohorski koledar vsa leta, odkar prihaja med Slovence, in ga čim dalje lepše dosega, ker reči skoro smemo, da za Blaznikovo pratiko je ta knjiga izmed vseh slovenskih med narodom najbolj udomačena.

Ko se je l. 1860. društvo sv. Mohorja izpremenilo v družbo z značajem verske bratovščine, jelo je dajati na svetlo vspešno z „Večernicami“ tudi „Koledarček“ za vsako leto sproti. Ker so vsi koledarji družbe sv. Mohorja z drugimi knjigami vred naštetih v 46. zvezku „Večernic“ leta 1892. (str. 14—42), ni mi jih treba tu iznova navajati. Izhajali so l. 1860. do 1885. v osmerki, leta 1886—1893. v četverki, poslej pa v folio-obliki.

Strogo koledarski del je sestavljen po istem načrtu, kakor so drugi koledarji. Zanimiv je „vremenski koledar“ župnika B. L., katerega priobčuje po zvezdoznancu Herschelju; ljudstvo mu precèj zaupa, ker bojda navadno prav „ugane“. Naslovni listi posameznih mesecev so od l. 1887. lično slikani (delo slikarja Zeplichala); mesečna imena pa so od l. 1895. dalje zapisana razven v latinskem in slovenskem še v čveterih slovanskih jezikih.

Koledar je glasilo družbe sv. Mohorja. V njem priobčuje imenik¹⁾ vseh udov, postave in vodila opravnega reda ter vsakoletno poročilo ali glasnik o družbenem dolovanju.

Koledar je ne le čim dalje večji in ličnejši po obliki, temveč tudi zanimivejši po vsebini. Priobčuje „razgled po svetu“, „razgled po katoliških misijonih“, opisuje razna slovenska mesta, podaje životopise slavnih rojakov, poučuje o gospodarskih vprašanjih, poroča o razvoju in napredku slovenskih posojilnic itd. Vmes vpleta pesmice, povesti ter izbrano narodno blago. Spise pojasnjujejo od l. 1886. vsakovrstne slike.

Urednik mohorskemu koledarju je bil do l. 1869. profesor Anton Janežič. Poslej ga sestavlja navadno istoletni tajnik.

Reči smemo, da je koledar družbe sv. Mohorja po imeniku družabnikov „častna knjiga“ slovenskega naroda. Ti koledarski letniki sami dovolj pričajo o napredku prosvete onega ljudstva, ki jih čita. Kako neznatno je bilo število društvenikov v prvih letih, in še tisto se je leta 1859. skrčilo na 263! Prestavljena na cerkvena tla je imela družba takoj prvo leto nad tisoč udov. V desetih letih se je dvignilo število nad 16.000. Leta 1891. je navajal koledar nad 51.000 družabnikov; štiri leta pozneje (1895) presega njih število že 71.000! „Pač res ne vemo kje na svetu naroda“, piše koledar za l. 1895., „ki bi se primeroma mogel meriti z nami Slovenci s podobno družbo! To je božje delo, to je božji blagoslov, ki neprenehoma z nebes rosi na družbo sv. Mohorja, ker si je postavila za namen delovanje uprav apostolsko: „podpirati pobožno, lepo obnašanje in ohranjevati katoliško vero med slovenskim ljudstvom“. Takemu delovanju je res božji blagoslov vsikdar zagotovljen, ali da bode kedaj tako obilen in pa še v slabih časih in v razmerno ubožnem narodu toli čudovit — tega se nismo nadejali niti mi niti prednamci. Zatorej zdaj, ko strmimo o tako velikanskem uspehu, tem hvaležnejši vsklikamo: Hvala in slava Bogu na višavah! Hvala Bogu predobrotnemu, ki nas v bridkih časih, bolj ko smo vredni, tolaži z družbo Mohorjevo, ter nam daje srčnost, da ne obupamo nad narodovo prihodnostjo, če le hočemo razumeti podani nam jasni migljaj: V tem znamenju, v katerem čez mero blagoslovljeno deluje družba tvoja, o narod, v znamenju sv. vere in nepremakljivo stoječ na skali svete cerkve, zmagal boš povsodi in premagal vse zapreke; od božjega blagoslova spremljan napredoval boš srečno in resnično vseskozi! V tem znamenju ti je zagotovljeno medsebojno zaupanje, sloga,

¹⁾ Le koledar za l. 1870. nima imenika.

ljubezen — in ta premaga vse, ker je Bog ž njo.“

Krasne, pomembne besede na pravem mestu! Ob ogromnem imeniku v Mohorskem koledarju, kateri po imenih navaja toliko tisoč Slovencev iz vseh stanov, iz mest in iz skrajnih gorskih vasic, v katerem je brez dvoma zastopan po kakem družabniku vsak še tako neznan kraj slovenskega ozemlja, v katerem zasledimo celó rojake, bivajoče v daljni Ameriki in v vroči Afriki, razbije se vsako sramotilno očitjanje in zlobno oponašanje o slovenskem duševnem uboštvu.

Leta 1890. je sprožil nekdo v „Slovincu“ predlog, naj se imenik v koledarju opusti, češ, da se isti prostor napolni lahko s koristnejšim berilom, imenik pa nima stalne vrednosti. Takoj so se čuli nasprotni glasovi, naj se imenik vsakako ohrani, ker je v marsičem čitateljem celó praktične vrednosti, zlasti odkar je pri posamnih poverjeniških krajih pripisana tudi bližnja pošta. Izkušnja uči, da večina Mohorjanov najpreje pregleda koledar, zlasti njega imenik, v katerem poišče marsikdo svoje prijatelje in znance, bivajoče daleč kje na ptujem. Reči moramo sploh, da je mohorski koledar z imenikom veliko večjega pomena za družabno življenje slovenskega ljudstva, nego se mu morda prisoja. Zato naj le še koleduje leto za letom in oznanja širnemu svetu slavo slovenskega imena ter spričuje vsem klevetnikom njegovim o duševnih vrlinah tisočeri svojih čitateljev!

Razven koledarjev družbe sv. Mohorja in Matice Slovenske zasledujemo v dôbi 1860 do 1870 še nekatere druge koledarje, katere so dali na svetlo nam že znani koledarniki.

Kmetijska družba za Goriško je že l. 1852. namerjala z letnim sporočilom podajati svojim udom koledar tudi v slovenskem jeziku¹⁾, kakor ga je menda že preje izdajala v laščini. Ta sklep se je obistinil šele l. 1861. Tedaj je kmetijska družba goriška izdala in založila: *Koledar kmetijske družbe za l. 1862. Poslovenil Štefan Kocijančič*. Ta koledar je ostal osamljen, ker ni mu sledil več noben letnik.

V Miličevi tiskarni v Ljubljani je zagledala beli dan prva slovenska *Viseča pratika za l. 1863.*; sledila je jednaka še za l. 1864. Potem je zastala: žalostno znamenje, da so tedaj imovitejši gospodarji, zlasti trgovci, rajši gledali ob svojih stenah „Wandkalender“, nego domačo „visečo pratiko“!

Miroslav Vilhar, ki je že za l. 1851. podal Slovencem koledarček, v katerem je priobčil prve svoje pesmice, postal je čez nekaj let kot

politik in urednik časnika „Naprej“, zopet praktkar. Poslal je v dežel iz nova dva pesniška koledarčka. *Sloga. Slovenski koledar za navadno l. 1863. Na svitlo dal Miroslav Vilhar. V Ljubljani. Egerjeva tiskarnica.* 12°, str. 55. — Pratikarskemu delu, ki je tiskan v dveh barvah, dostavljena je kôpa pesmic in šaloigra v dveh delih: „Slep ni lep“.

Ko je prišel iz ječe, v kateri je bil par let zaprt zaradi političnega prestopka, spisal in založil je: *Koledarček za navadno leto 1867. Na svitlo dal Miroslav Vilhar. Tisk Egerjev v Ljubljani.* 16°, str. 96. — Pisatelja samega kakor tudi tedanje javne razmere na Slovenskem dobro označuje uvod, v katerem piše:

Preteklo je

48 let, od kar nisem baron, pa vendar živim;
41 let, od kar so me učili: ih pin, du pin, er pin;
32 let, od kar sem se prvič zaljubil;
23 let, od kar sem se oženil;
22 let, od kar sem prvič slovenski bral;
18 let, od kar sem bil vodja narodni straži;
15 let, od kar sem dal na svitlo prve pesmi;
10 let, od kar sem brez uspeha prosil ponižanja davkov na Krasu;
6 let, od kar so me volili v deželni zbor;
4 leta, od kar sem urejeval „Naprej“;
3 leta, od kar sem bival na Žabjaku;
¹/₂ leta, od kar zopet uživam državljanske pravice.

Pratiki je dostavljen zvezek izdajateljevih pesmic. Zadnja, v kateri opeva sam sebe, završuje se s temi-le kiticami:

Da tujcu bi stregel,
Bog ne daj nikdar!
Slovenija hoče
Od mene svoj dar!
Prepeval do zdaj sem,
Če Bog da, še bom;
Sem srečen, da pojem
Za ljubljeni dom.
Prepevam za narod,
Ker zanj le gorim,
In bolje ko pevam,
Bolj srce hladim.
In pevati hočem
Do zadnje noči;
Iz Žabjaka pevec
Se nič ne boji!

Tudi Praprotnik se je po preteku nekaterih let iz nova lotil koledarstva. Poslal je med svet tri leta po vrsti malo knjižico: *Palček. Koledar za navadno leto 1866. Dal A. Praprotnik. V*

¹⁾ Novice, 1852. str. 39.

Ljubljani. Natisnil R. Milic. 16°, str. 46. — Predstavil se je Slovencem z zabavljico:

To veste, da v žepu
Najraje tičim,
Da rad veseljujem
In muhe lovim.

„Učiteljski Tovariš“, priporočujoč ga svojim čitateljem, naročil mu je:

Če letos boš dobro
Po svetu sprejet,
Pa pridi povedat,
Boš drugič šel spet!

Ob listovi strani posamnih mesecev so ponatisnjeni znani mesečni napisi Vodnikov. V ostalem objavlja spiske: Bisaga narodnih stvari, narodna društva in časopisi, mali kruhek ženinom in nevestam.

Palček. Koledar za leto 1867. . . . „Razven navadne pratike prerokuje vreme, pripoveduje, koliko je Slovanov na svetu in kako se jim je godilo, tolmači voščila pa dodaje še mali kruhek v kratkih pesmicah, — vse to na pol pôle, tako, da „Palčka“ res brez nadleže seboj nosiš v žepu, kateremu je namenjen.“¹⁾

Palček. Koledar za prestopno l. 1868. . . . „V prav ličnem oblačilcu se je zopet prikazal . . . mala stvarca sicer, pa obilo obložena s kratkočasno in poučno tvarino . . . Sv. Miklavž naj ga prinese tudi našim rodoljubnim gospodičinam!“²⁾ Našteva tudi sejme.

Poslej je „Palček“ izginil iz slovenskega slovstva, a njegov pisatelj je čez par let spisal: *Učiteljski Koledar za navadno leto 1871. Izdalo učiteljsko društvo za Kranjsko. Vredil Andrej Praprotnik. V Ljubljani. 1870. Natisnil Rudolf Milic.* 8°, str. 117. — Obsega: koledar z opomini za učitelja v šoli in doma, važnejše šolske postave, društvo v pomoč učiteljskim vdovam in sirotam, učiteljsko društvo, knjižnica, imenik ljudskih učiteljev in društvenikov itd.

Temu po obliki in vsebini podoben je: *Slovenski učiteljski koledar za leto 1877. Izdalo in založilo Učiteljsko društvo za slovenski Štajer. 1876. Nat. tisk. družbe sv. Mohorja v Celovcu.* 16°, str. 48.

Omeniti nam je še, da je Janez Parapat v svojem molitveniku „Dušni vodnik“ l. 1871.

¹⁾ Novice, 1866. str. 370.

²⁾ Novice, 1867. str. 379.

priobčil tudi svetniški koledar po običaju starih evangelistarijev, in da je Jurij Volc l. 1874. jel v „Zgodnji Danici“ spisovati koledar svetnikov za celi teden sproti s posnetki iz njih življenja in s primernimi nauki, včasih celo v vezani besedi. Nadaljeval je to l. 1875. in krajše osnovano l. 1876.

Čudno se nam mora zdeti, da v dôbi od leta 1870.—1880. sta razven mohorskih koledarjev in navadnih pratik prišla na svetlo le prej omenjena učiteljska koledarja. Po zasebnem potu ni nobeden zagledal belega dné, vkljub temu, da je bilo slovstveno gibanje toli živahno. Vzrok temu nedostatku je bil morda politični razpor med rojaki, ki se je uprav v tej dôbi zanetil in razširil ter veliko pisateljskih močij obrnil na politično polje.

Nekaka živa slika tedanjih javnih razmer na Slovenskem je knjižica: *Brencelj v koledarjevi obleki. Spisal Jakob Alešovec. V Ljubljani 1870. Natisnil J. Blažnik. Založil pisatelj.* 8°, str. 79. Kar je časnik „Brencelj“ med slovenskimi časniki, to je le-ta knjižica med koledarji. Geslo ji je:

Kar bogatin še za groš ne dobi,
Se men' po očetu v možganih rodi.

Kakor navadni koledarji poročajo o nebesnih prikaznih, o vremenu, ter dostavljajo razne kmečke vremenske pregovore in statistična poročila, tako slika „Brencelj v koledarjevi obleki“ z bridko zbadljivostjo slovensko politično vreme, politične zvezde ter sploh prikazni na domačem političnem obnebj. Po koledarskem običaju dostavlja kmečke pregovore za vseh dvanajst mesecev, načrt konstitucionalno-liberaluške ustave, blatnovaškega ministerstva itd. V ostalem biča z besedo in sliko istodôbne politične veljake, slovenske odpadnike. Završuje se s pesmico „Brenceljnova“:

Sem . . . . . mušica,
,Brencelj' mi reko,
Sem značaja hudega,
Želo 'mam ostro.
Mi ostuden lib'raluh
In prevzet nemčurski duh.
Jaz ga pičim, da gorjé,
Četudi mi grozé.

Obljubil je sicer, da prihodnje leto zopet izleti v koledarski obleki, a ni ga bilo več.

Slovenskim časnikom, koledarjem in pratikam je prišla nova dôba. (Dalje.)

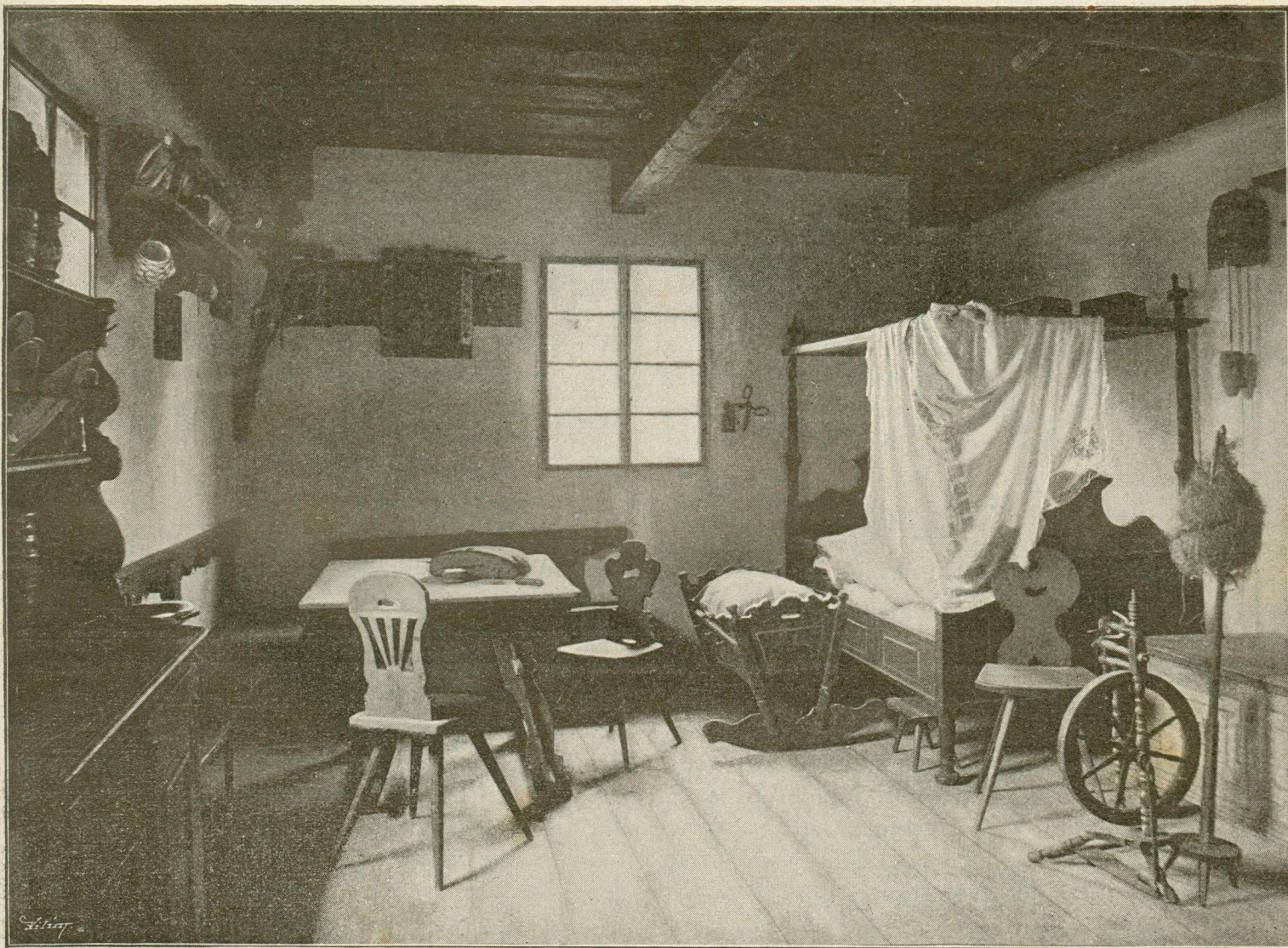
Narodopisna češko-slovanska razstava v Pragi.

(Priobčil Viktor Bučar.)

Ko so minuli slavnostni dnevi, katere so doživeli udeležniki zabavnega slovenskega vlaka na narodopisno razstavo v Prago, spominjamo se doma vsega, kar smo tam videli in doživeli. To nam ostane nepozabljeno. Z navdušenostjo smo šli na to pot, še z večjo navdušenostjo in zadovoljstvom smo zapustili Prago, prepričani o kulturnem napredku Čehov in njih lju-

bezni do nas. Ne bom vam tukaj opisoval potovanja v Prago, ne slavnostnih sprejemov, niti drugih slavnostij, niti samega mesta „zlate Prahe“, marveč bralcem „Dom in Svet“-a podajem samo kratek razgled po razstavi.

Štiri leta je tega, da so imeli v Pragi jubilejno razstavo v spomin prve razstave v znanem praškem Klementinu. V tem času je tudi na-

Stara selska soba v slanski „chalupi“. (Narodopisna č. sl. razstava.)

stala misel za letošnjo razstavo. Pokazalo se je namreč takrat, da je Čehom in tudi drugim Slovanom najbolj ugajal češki narodopisni del, s češko kmečko hišo, „chalupo“. Radi tega so češki rodoljubi sklenili čim najprej napraviti vzorno češko-slovansko narodopisno razstavo. Te ideje so se poprijeli vsi sloji češkega naroda, tudi velikaši; takoj se je izbral odbor, kateremu je bil namen prirejati po deželi male okrajne narodopisne razstave, katerih se je res tudi priredilo v Češki, Moravski, Šleski in Slo-

vaški do dvesto. Protektorat nad razstavo je prevzel praški župan dr. Gregor, a za predsednika je bil izvoljen dr. Vladimír grof Lažanský. Dežela, mesto Praga in druga mesta so storila in dala, kar so mogla, da bi bila razstava dostojna.

Namen letošnje razstave (katera je zgolj češka) je ta, da predstavi češki narod in češko inteligencijo od začetka pa do danes v vseh raznih razmerah njegove kulture in narodne moči. Razstava je ta namen tudi popolnoma

dosegla, zakaj vsakdo lahko vidi sijajno preteklost, veliko sedanjo kulturo in bogastvo, pa tudi nado v še lepšo bodočnost češkega naroda. S tem naj bi se pa tudi povzdignila med narodom narodna zavest.

Razstava je na istem mestu, kakor je bila jubilejna, samo da je prostor nekaj manjši. Ko se pride na glavni vhod izpod veličastnega slavoloka, odpre se ti lep pogled na glavno palačo, katera je, kakor tudi oba stranska paviljona, ostala še od jubilejne razstave. Med temi so prekrasni nasadi praških vrtnarjev, kateri so préej ob vhodu zložili prav umetno krono sv. Vaclava. Na drugem kraju nasadov, a pred palačo samo, je postavljena soha Jurija Podjebradskega.

Glavna narodopisna palača je velikanško poslopje iz samega železa in stekla. Razdeljena je na tri dele; srednji višji del se konča z veliko kupolo in s stolpom, 51 m visokim. Na vrhu je sv. Vaclava krona, katera se zvečer električno razsvetli. Samo ta palača je stala pol milijona goldinarjev. V sredi pod kupolo je nameščen tako imenovani kraljevi paviljon. Pod baldahinom je soha sv. Vaclava, a pred njo sta sohi sv. Cirila in Metoda. Tukaj sprejema razstavni odbor prišle goste, tukaj je tudi udeležnike slovenskega vlaka sprejel predsednik grof Lažanský. V tej glavni dvorani ni veliko stvari razstavljenih, pa ker so še okna polna cerkvenih podob, misli človek skoraj, da je v cerkvi, posebno kadar zadonijo po velikem prostoru zvoki izvrstnih orgelj z galerije. Ob zidu so postavljeni raznoteri vzorci, ki nam kažejo uredbo hiš, mlinov, pil, cerkev itd. Za kraljevim paviljonom je 11 m dolga in 17 m široka plastična mapa vseh krajev, kjer stanujejo Čehi in Slovaki. V ostalem srednjem delu narodopisne palače je razkazan razvoj češke književnosti vseh strok od začetka do danes. V najstarejši dōbi se kaže največ versko slovstvo, pozneje šele je nastalo drugo, naposled časnikarsko. Bogoslovje katoliško kakor tudi protestantovsko je zastopano z najstarejšimi deli. Tukaj vidimo tudi češke pravoslavne knjige za Čehe v Rusiji, tako: koledarje, biblije in katekizme. Z raznoternimi spisi, knjigami, podobami, rokopisi iz vseh časov se tukaj predočujejo: pravo, zdravilstvo, lekarstvo, modroslovje, estetika, bajeslovje, klasična filologija, časopisi, občno jezikoslovje, leposlovje, pesništvo, drama, prirodne vēde, matematika, fizika, astronomija, meteorologija, kemija in alkimija. Posebej so še oddelki, v katerih je predstavljeno delovanje in življenje posameznih najboljših pisateljev in učenjakov, tako: Dobrovskega, Jungmana, Šafařika, Havlička in Nēmcove. Še bolj so zastopani nekateri pisatelji, katerih vidimo cele sobe, v katerih so živeli in delali, tako: I. V. Friča, F. L. Čelakovskega, J. Hanuša, J. Nerude, Fr. Palackeга in J. Purky-

nēja. V sredi celega slovstvenega oddelka je soha jednega izmed prvih slavistov: Dobrovskega.

Celo levo stran glavne palače zavzemajo narodne noše in narodni običaji. Ta je gotovo najzanimivejši in najpoučljivejši del razstave. Vsak kraj je zastopan v posebnem oddelku. Najprej vidimo ogerske in moravske Slovake, nadalje Kalaške, Opavo, Tešin, Hano, Brno, izhodno, severo-izhodno, zahodno in srednjo Češko, a naposled plzenski in šumavski oddelek. V sredi dvorane je nekoliko skupin narodnih običajev. Narodna najstarejša noša, katera je — kakor južno-slovanska — največ bela, ohranila se je doslej še najboljše med Slovaki po Tatrah in Karpatih, a v Češki in Moravski je je malo, in še tu čimdalje bolj gine. Sploh se je ohranilo na izhodu več kakor na zapadu. To se opazuje tudi pri drugih slovanskih narodih; ob zapadu so namreč več prihajali v dotiko z zahodnimi narodi, tam se je torej manj ohranila narodna noša. Posamezni kraji so zastopani zares dobro. Vidijo se tukaj cele urejene sobe, v katerih se godi kaka posebnost, n. pr. snubljenje, krst, obisk, domača dela. Vse to je v naravni velikosti, a podobe so oblečene v ondotne noše. Vse, s čimer se češki narod peča, kar dela, kar jé, bere, potrebuje, kako pleše in raja — vse to se vidi do najmanjših posameznostij. Narodni običaji se prelepo kažejo v celih skupinah v naravni velikosti. Najlepša je gotovo ona skupina, ki nam predočuje narodni običaj, imenovan: „Jizda kralu na Slovenskom“; tu je do dvajset oseb na konju v prekrasni slovaški obleki. Mladi in visoki fantje v rdečih ozkih hlačah, belih srajcah in raznobarnem telovniku z visokim petelinovim peresom na malem klobuku, ozaljšanem s cveticami, jašejo lepo okrašene konje v spremstvu svojega kralja, kateri je oblečen za žensko. Kralja vodita dva druga fanta, tudi za žensko opravljena, s sabljami v rokah. Cela ta družba jaha čez vas in prosi darov za ubogega kralja, katerega so v gori ujeli rokovnjači. Res, že prihaja žena iz vasi in daruje jajce. Ta običaj je bil nekđaj tudi na Češkem, a sedaj se je ohranil samo še med moravskimi Slovaki. Druga lepa skupina je „Prelo na deželi“. Lepo so nastavljeni še običaji iz Moravske — „Ostatki“ in „Dožala“ — slavnost namreč po dokončani žetvi, potem opasilo ali žegnanje, trije kralji z jaslicami, sv. Miklavž s hudičem in angelom, cela ženitev iz Lytomišla in podavanje kruha in soli. Ta oddelek je izdelan najnatančneje, zato zanima vsakogar, posebno pa etnografe in folkloriste tako, da so ga iz vse Evrope prihajali v razstavo ogledovat in proučevati.

(Konec.)

Popravek. V članku „Celje in okolica“ čitaj str. 666 v 20. vrsti od spodaj: Bonifacij VIII.

Darovi za Marijanišče.

Gospod Tomaž Kajdiž, dekan	gld. 5.—	Gospod Tomaž Rožnik, kapelan	gld. —.80
„ dr. Feliks Suk, kanonik	„ 10.—	„ Vincenc Mežan, kapelan	„ —.80
„ František Ohera, župnik v Nýřanech (Čechy)	„ 1.—	Nekdo po g. dekanu Fr. Kummerju	„ 5.—
„ Iv. Krušič, deželni šolski svetnik	„ 5.—	Po gosp. Josipu Novaku, župniku	„ 2.—
„ Lovro Janžekovič, župnik	„ 6.—		

Bog plati dobrim srcem!

Vodstvo Marijanišča.

Lanska levovska razstava.

(Spisal I. G.)

(Dalje.)

Kdor govori o levovski razstavi, ne more izpustiti Matejkovega paviljona. Slike slavnega zgodovinskega slikarja Matejka, razstavljene v tem paviljonu, imenujejo se lahko ilustracija poljske zgodovine. Matejko, kateremu so bili izredno znani zgodovinski viri, oživil je v svojih lepih delih vse znamenitejše trenutke poljske zgodovine. Izmed neštivilne množine slik v tem paviljonu omenjamo le štiri velikanske podobe, ki nas spominjajo štirih najznamenitejših dob v zgodovini Poljske: 1. „Hołd pruski“: Prusi priznajo nadoblast Poljske, in Poljska se je od tedaj (l. 1466.) razprostirala od Črnega do Baltiškega morja. 2. „Lublinska unija“: Litva se popolnoma združi s Poljsko, za obe zboruje odslej le jeden državni zbor (l. 1569.) 3. „Rejtan v Varšavskem zboru“: slika predočuje Varšavski državni zbor, ki je l. 1773. vsled pritiska Katarine II. potrdil prvo razdelitev Poljske in se je Rusom, Prusom in Avstrijcem še zahvalil zanjo. Ugovarja samo Tadej Rejtan, nasprotniki so ga pa vrgli na tla in spodili. Slika kaže razključenega Rejtana pri vratih na tleh, kažočega na razgaljene prsi. Obsuli so ga deloma jezni, deloma preplašeni zborovalci, katerim se z obrazov bere, kaj jih vodi. Nad zborovalci na steni zborovalne dvorane pa visi podoba Katarine II. — duh, ki zapoveduje zastopnikom Poljske. 4. „Kościuszkó pod Raclawicami“ — podoba iz bitve pri Raclawicah: Kościuszkó vodi svojo vojsko v boj. Okrog nje že ležé mrličí in ranjenci, skozi redko drevje se vidi, da se v daljavi nekateri že bojujejo.

Razven teh štirih slik pa, ki zanimajo gotovo vsakogar brez razločka, je še neštivilno drugih. Večje so še: „Bitva pod Grunwaldenom“ (l. 1410.), v kateri so združeni Poljaki, Litvani, Rusi, Tartari in Čehi zmagali Pruse in oslobo-

dili Litvo njih napadov. Dalje „Jeanne d'Arc“ in nedovršena „Prisega Jana Kazimira“.

Ta paviljon je bil pač najlepši spominik, ki so ga Poljaki postavili svojemu velikemu umetniku.

Kako se je šolstvo povzdignilo v Galiciji zadnjih 25 let, to je pokazal paviljon deželnega šolskega sveta. Posebno zanimiv je bil tudi paviljon obrtnih šol, kjer so bili razstavljeni izdelki obrtnih učencev: lončarjev, kolarjev, mizarjev i. dr.

V slovstvenem paviljonu si lahko dobil pregled poljskega slovstva in vzlasti časništva.

Da se je izkazal posebno poljedelski, živinorejski in rudarski del razstave, umeva se tako samo ob sebi, saj je Galicija v tem oziru prva avstrijska kronovina. V velikem poljedelskem paviljonu so razstavili pridelke, orodja, načrte za izboljšanje zemljišč itd. Bučelarji so pokazali raznovrstne oblike ulov, orodje za pridelavo medú in medice — poljske narodne pijače. Ribarstvo, katero se je zadnji čas jako povzdignilo po društvih prof. dr. Nowickega, zgradilo je svoj akvarij, kjer si lahko opazoval te povodne gojenke. Od časa do časa so kazali v posebnih hlevih konje — gališko posebnost — in drugo živino.

Najznamenitejša je bila pa v tem oziru razstava posojilnic, in še bolj nego ta, razstava kmetovskih društev „Kółka rolnicze“. Ta društva napravljajo po deželi, povsodi, kjer se ustanové, svoje gostilne, čitalnice in prodajalnice, ter tako vsestransko podpirajo kmetovalce. Da je bilo takih društev res potreba, to priča velikanski vpliv ljudstvo izkoriščajočih židov in cepljenje malih posestev. Že leta 1882. je bilo 350.000 takih posestnikov, ki so imeli manj kakor pet oralov sveta. Kako je kmetijstvo vedno propa-

dalo, pové to-le: l. 1867. je šlo v 130 krajih 164 posestev na boben, l. 1874. v 633 krajih 1026 posestev in l. 1879. v 1493 krajih 3164 posestev. Dve tretjini teh posestev je bilo cenjenih pod 1000 gld. Takih društev je torej kmetijstvo zares potrebovalo.

Ljudstvo se je zato društev „Kółka rolnicze“ z veseljem poprijelo. Sedaj je teh društev že 1000, udov pa 45.000.

Rudarstvo je predočevala razstava prav originalno. Napravili so rove v tla in v njih ponaredili rudniške rove. Posebno dobro je bil ponarejen rov, ki je predstavljal solne rudnike v Wieliczki; veliki rdeči kosje kamenene soli so moleli iz sten po rovu.

Kako se dobiva petrolej, tega bi pa človek še ob petrolejskih vrelih v Boryslawu ne bil mogel videti bolje, kakor na razstavi. Kanadski sveder, s katerim vrtajo petrolejske jame, izvrtal je ta čas, ko je bila razstava odprta, več sto metrov globoko jamo. Vrtali so noč in dan prav kakor tam, kjer se dobiva petrolej. Blizo stolpa, ki je nosil ta sveder, gonil je pa parni stroj več sesalk, ki so na videz sesale surov petrolej — nafto iz tal.

Ne le po poljedelstvu in rudarstvu, ampak tudi po svojih gozdih se odlikuje Galicija. Nikakor torej niso mogli izpustiti na razstavi sadov, ki jih donašajo gališke nepregledne šume. Vendar so bile v ta oddelek spadajoče stvari razsejane po vsi razstavi; veliko lepše bi bilo, ko bi bila razstava vse to zbrala v jeden paviljon. Tako je bil pa tu kak paviljon za parkete, tam zbirka raznovrstnih žag in vmes kak velikanski „brus“ za umetne ostružke, drugje je bil zopet kup po več sto let starih debel.

Pozabiti seveda tudi niso smeli divjačine, ki jim jo redé gozdi. Tej je bil posvečen fantastično okrašeni lovski paviljon. Že zunaj je bilo po stenah polno lovskih mrež, rogov itd. Znotraj je bilo pa orožja, nagačenih (našopanih) živalij, kož, medvedjih glav in glave divjih prešičev na pretepenje.

No, nečesa pa vendar ne smem pozabiti: Obrta. (Seveda bo treba potem tudi povedati, v čem se gališki obrt posebno odlikuje; skoro najbolj cvete namreč izdelovanje žganja. Žganja se je pridelalo l. 1878 21¹/₂ milijona¹⁾ hektolitrov.) Nekak pregled obrtnih izdelkov je izkušala podati razstava v obrtni palači. Tu je bilo nagromadenih stvari toliko, da bi gotovo bralec preskočil nekaj vrstic, ko bi našteali tu samo stroke, v katere so spadale razstavljene stvari. Gotovo marsikdo ni šel tako zadovoljen iz tega labirinta, kakor so ga pa razveselile na primer v Humenowskem paviljonu razstavljene vezenine preprostih Rusinov, ali rusinski železni in leseni domači izdelki v tako zvanem rusinskem paviljonu. Stvari, ki so jih razložili posamezni tovarnarji v posebnih paviljonih (opeka, cement, pivo itd.), zanimalo so bolj strokovnjake.

Da je bilo strojev obilo, umeva se samo ob sebi, saj je bila za to stroko razstava mednarodna. Madjari so jih imeli sami jedno veliko skladišče — večinoma male stroje. Prave velikane pa je imel Křižík iz Prage: velikanski parni stroj je gnal dva dinamo-elektriška stroja in je tako preskrboval z elektriko razstavo in mesto.

(Konec.)

¹⁾ Szujski: Die Polen und Ruthenen in Galizien, str. 131.

Nove knjige.

Družba sv. Mohorja razpošilja za to leto svoje knjige: 1. *Zgodbe sv. pisma*, II. snop. 2. Molitvenik: *Sv. Jožef*. 3. *Umna živinoreja*, II. knjiga. 4. *Naše škodljive rastline*, IV. snopič. 5. *Pod lipo*. Knjiga za mladino. 6. *Koledar* za leto 1896.

Druge knjige. *Umno čebelarstvo*. Spisal Jernej Černe. 8°. Str. 70. Cena v pisarni kmetijske družbe 35 kr. — *Navod o snovanji in poslovanji slovenskih posojilnic*. Spisal Ivan Lapanje. 8°. Str. 120. — *Črne bukve kmečkega stanu*. Spisal J. Sovran. Mali 8°. Str. 265. Cena 50 kr. — *Čuvajmo svoje prastarine*. Zabeležil M. A. Lamurskij. 12°. — *Odlomki iz narodnega gospo-*

darstva. Spisal Anton Kupljen. Čisti dohodek je namenjen družbi sv. Cirila in Metodija. 8°. Str. 64. V založbi pisateljevi v Črnomlju. — *Spomenica ob novi meši* itd. Spisal Jernej Voh, nadžupnik. 12°.

Glasba. Pouk v igranju na citrah. Sestavil Fr. Sal. Koželjski. Založil L. Schwentner v Brežicah. Cena 1 gld. 50 kr. — Glasbena Matica: 1. *Občutki*. (J. Aljaž.) 2. *Pomlad in jesen*. (Stanko Pirnat.) 3. *Kitica*. (Anton Förster.) 4. *Žalost*. (Stanko Pirnat.) Cena 1 gld. 50 kr. — *Scherzo. Intermezzo. Valček*. Za klavir zložil K. Hoffmeister. Cena 1 gld. 30 kr.